

JAK ZACHÁZETI S DĚTMI

N a p s a l

O T T O

R Ü H L E

F. T O P I Ć

V P R A Z E

OTTO RÜHLE

JAK ZACHÁZETI
S DĚTMI

Přeložila Milena

P R A H A

NAKLADATEL F. TOPIČ

1 9 2 8

TISKEM »POLITIKY« V PRAZE.

Ú V O D

Knigge napsal knihu, jak se má zacházet s lidmi. Velmi krásnou knihu.

I děti jsou lidé, alespoň si přejí, jako liška v bajce, která poučila vlka, státi se lidmi.

My, dospělí, máme jim pomáhati státi se lidmi. Proto je výchova.

Výchova je však, podle Kantových slov, jedním z nejobtížnějších zaměstnání, alespoň pro toho, kdo chce poctivě sloužiti své době a tím celé budoucnosti.

Doba, která zrodila nás, se obrací a zapadá. Přichází nová doba, kypí a kvasí.

Nová doba vyžaduje nové lidi. Vyžaduje je na nás.

Dílo výchovy je dnes těžší, než jindy.

Vychovatelé pykají za chyby, kterých se dopustili na malých.

Stávají se nejistými, nenalézají už správnou cestu a správné prostředky, jak by se mladým přiblížili. Mládí přeje si býti vychováno jiným způsobem.

Z vlastní zkušenosti výchovné a učitelské, z mnoha pokusů pomoci jiným radou, příkladem a přemýšlením, povstala tato knížka, jejíž úkolem je, aby poradila ostatním.

Chce jen naznačiti, jakými cestami má se bráti výchova nové generace. Nechce stavěti ani principy, ani schemata,

ani vyvinovati teorie. Chce jen pomoci odstraniti překážky a uvolniti nového ducha.

Kéž by prospěla mnoha rodičům!

Otto Rühle.

→

DBEJ, ABY SE DOBRÉ STALO

ZVYKEM!

Celá výchova počíná návykem. Návyk je němou řečí, která mluví k dítěti, dokud nerozumí ještě slovu. Ač je naprosto neosobní výchovou, je přece podmíněn vychovatelovou osobností. Určitost, stálost, důslednost a dobrý příklad celé životosprávy jsou naprostými předpoklady. Zvyk obejmě dítě, které se vrodí do rodinného denního pořádku, a svírá je jako v kleštích. Malému rušiteli a tvrdohlavci nepomůže odpor: musí se přizpůsobiti, zařaditi se, podrobiti se — musí si zvyknouti. Právě jako chůze a mluva jsou i čistota, pravidelnost, přesnost věci zvyku. Dokonce i myšlení a cítění a všechny procesy duševního života dostávají obsah a plastičnost teprve metodou a rytmem zvyku. Atmosféra, ve které se dítě pohybuje, svobodně nebo bojácně, přístupno výkladu nebo slepě poslušno, tato atmosféra působí také na duševní svět dítěte. Stupnice našich pocitů a vjemů působí a ovlivňuje duševní život dětský. Výchovný vliv má působiti na dítě, jako mírný nátlak, kterému se s počátku snad nerado podřizuje, ale který později přijímá s větší a větší radostí. Plody této výchovy zrají zvolna, ale mají životní význam.

„Jak si navykne hoch žít v dětství, tak žije, když dospěje v muže.“

VÝCHOVA KE SPOLEČENSKOSTI.

Podle mého názoru vězí první základy pro zdravý vývoj mozku a rozumu v tom, jak navykne nemluvně čistotě a pravidelnosti. Tento zvyk zabezpečuje základy zdravého tělesného vývoje: Obsahuje kořeny cenných, individuálních a sociálních cností, které se později mohou rozvinouti výchovou.

Třebaže nemůžeme dítě intelektuelně zasvětit v povinnost vřaditi se činně a nerušivě do lidské společnosti, přece můžeme svým chováním a ovlivněním jeho myšlenkového rozvoje působiti na to, aby se stalo nějak užitečným člověkem. Především je třeba, naučiti dítě hleděti na všechny přirozené věci přirozeně a nevysvětlovati přirozené úkazy něčím nadpozemským. Je třeba vysvětliti mu co možná nejpodrobněji a nejsprávněji všechny přírodní zákony. Na způsobu, jak se staví rodiče ke všem přirozeným problémům, závisí většinou i úsudek, který si udělá dítě o přirozené existenci světa v nejranějším mládí.

Nejdůležitější povinností rodičů je nezabíjeti nikdy bez příčiny a bez nutnosti něco živého a při nutném zabíjení něčeho živého nebýti nikdy krutými. Nejdůležitějším činitelem výchovy je výchova k produktivní a samostatné práci.

ŠPATNÉ NÁVYKY.

Vzpomínám si na maminku, která měla radost, když její nejstarší ji tloukl ručičkou po tváři, až to plesklo, a právě tak se choval ke všem, kdo mu přišli na blízko.

Spatřovala v tom rostoucí sebevědomí a říkala pyšně: „Můj hoch si jednou nedá nic líbit.“ Opravdu, nedal si nikdy nic líbit. Když mu bylo šest let, bil a kopal svou matku vážně, když si přála něco jiného, než on. Jiný příklad: co dělá většina maminek, když se jejich hošík uhodí o hranu nábytku, nebo když upadne? Nadají zemi a udeří stůl, který stál chlapci v cestě. „Ty, ty ošklivá židle, ty jsi uhodila mého chlapečka!“ A jsou šťastny, když se malý utiší a nebrečí. Neuvědomují si, že tím dítě učí mstivosti a že zabraňují, aby se v něm vyvinul pocit zodpovědnosti za vlastní činy. A jak by se právě těchto malých nehod dalo využít, aby se dítě naučilo opatrnosti a sebekázní.

PRASÁTKO A MEDVÍDEK U SNÍDANĚ.

Otec se vrátil s cesty, která ho několik dní vzdalovala rodiny. Teď je zase tady a návrat se oslavuje jako malá slavnost. Ráno chtějí děti s tátou snídat. Jedno po druhém se hrabe z postýlky, popadne tatínka kolem krku a sedne si v noční košilce, nemyté a nečesané za stůl. Vtom otec vstává a sedá si k psacímu stolu. „Tatínku, kam jdeš?“ volají všechny zaražené, „proč tu nezůstaneš? Chceme s tebou posnídat!“ Nejmladší se přibatolí, vezme tatínka za ruku a žadoní: „Tatínku, pojď pít kávičko!“

„Ano,“ odpovídá tatínek, „také jsem se těšil, že s vámi všemi najednou posnídám. Ale s prasátko a medvídko snídat — děkuji pěkně, to mne nebaví!“

Malí nemytci a nečesanci se na sebe podívají a huš, už jsou ze dveří.

Za chvíli se zase objeví: čistoučci, vymydlení, učesaní a v šatičkách.

„Vida, to je potěšení,“ volá tatínek a směje se na celé kolo. „Teď tu nemám prasátka a medvídky! Tak pojďte snídat, budu vám něco veselého vypravovat!“

S jásosem zasedají ke stolu. A otec? Co to vytahuje z kufříku? Sklenici medu!

Kdo slíbí, že se každý den před snídaním umyje a učeše, dostane po každé na chléb sladoučký med!

ZÁSUVKY.

„Pořádek musí být,“ řekla maminka a vyklopila všechno z Gustavovy přihrádky na stůl. Leželo tam všechno páte přes deváté: Kostky z domina a stavebnice, rukavičky a kapesník, sešity, tužky a obtahovací obrázky, a Gustav musil s pláčem pomáhat všechno srovnat do krásného, přehledného pořádku. Pytlíčky a krabičky na jednu stranu, sešity a tužky na druhou. Ale pozor! Sešity nesmějí ležeti napříč, piják nesmí vykukovati a předlohy musí ležeti na sobě a barevné tužky musí býti seřazeny v krabičce, špičkami nahoru. „Vidíš,“ pravila maminka, „kdo má svoje věci v takovém pořádku, najde je i potmě, i když má nejvíc na spěch.“

Tam, kde je mnoho věcí pohromadě, jako v kuchyni, v kasárnách, v továrnách, ve městě, je vždycky nutný pořádek. Gustav měl svoji zásuvku teď srovnanou a měl radost, kolik místa získal. „Pořádek musí být,“ pravila maminka a měla pravdu. Pořádek řídí svět.

OD MALIČKOSTÍ K VELKÝM VĚCEM.

Znal jsem hochu, který čas od času dostal vždycky hořejnou chuť dělat pořádek. Pak celý den uklízel, všechno

dal na své místo — a za dva dny to znovu vypadalo jako v chlívkú. Nenaúčil se, že se musí začít s maličkostmi. Je-li někdo nepořádný v malém, nepomůže mu veliké a důkladné, občasné uklízení, poněvadž hromaděním maličkostí kupí veliké nepořádky. Kdo se chce státi pořádným, musí se naučiti neodhazovati věci, které vezme do ruky, ale klásti je na místo: klobouk na věšák, deštník do stojánku, knihy do poličky atd. Dostane-li dopis, musí zahoditi roztrženou obálku ihned do koše a nenechati ji ležeti na stole. Dobrý vliv na naši pořádkumilovnost má, zvykne-li si neopouštěti psací stůl, dokud není uklízen. Tento zvyk má v zápětí jiný, totiž že se naučíme při svlékání ukliditi šaty na místo. A když všechny zvyky pořádku přejdou do krve, dostaví se samočinně nějaký třetí, na příklad, že nám bude nutností pravidelně a čitelně psát a že nám bude potřebou míti pořádek ve svých peněžitých záležitostech. Těmto zvykům se podaří vyhrabatí tunel do našeho mozku a způsobiti, že máme i myšlenky v pořádku, že přehlízíme následky svých činů dříve, než se jich dopustíme a že se nepouštíme do nepořádného života. Právě tak se vyvine pomalu jakási správná kontrola našich pocitů a zážitků, takže dovedeme vylíčiti, co jsme zažili a nepřeháníme a nestáváme se nespravedlivými.

RÁNO.

Ráno Jeník vždycky dlouho spí. Pak spěchá a nemůže nic najíti.

Kde je moje tabulka?

Kde je můj penál?

Že zase Mařka uklízela moji brašnu na knihy!

Maminko, hledej!

Tady je to, Jeníku, dívej se přece!
Ale kde je moje čepice?
Bé, bé, kde je moje čepice?
Maminko, honem, přijdu pozdě!
Tady je ve skříni, kde máš, chlapče, oči?
Kde je moje bible?
Zase má Mařka moji bibli a čte v ní!
Dej to sem, sice uhodím!
Tak a teď honem!!
Nespadni po schodech!
Haló, Jeníku, vrať se!
Zapomněl jsi na snídání!

D Á V E J

DOB R Ý P Ř Í K L A D !

Dobré zvyky předpokládají dobré příklady. Spojivkou mezi dítětem a vychovatelem je dětský pud nápodoby. Patří k nejhlavnějším činitelům výchovy. Dítě napodobí všechno, co vidělo a slyšelo. Pro všechny nezpůsoby má výborný zrak a znamenitou paměť pro všechno, co je zakázáno. Vždycky je půvabnější konati zakázané věci, než nařízení. Jednoho dne slyšíme, jak dítě užívá ošklivého slova a jak se ošklivě chová a bezděky se ptáme: Odkud to to dítě jen má? Přemýšlíme-li o tom důkladněji, shledáme k svému překvapení, že jsme je tomu sami naučili. „Zatraceně“, řekne otec, když se mu něco zhatilo. „Zatraceně“, řekne za několik dní dítě, věrně nápodobíc, a otec se zhrozí. Jednoho dne shledá zarmoucená maminka, že se jí dítě s něčím tají. Nepomyslí si, že je k tomu vychovala tajnůstkářstvím před svým mužem. Duše dítěte je naším zrcadlem, které nás napomíná: Poznej se! Dávej pozor, abys byl dobrým příkladem! Vychovej napřed sebe! Tvoje jednání a tvoje osobnost je nejsilnějším výchovným momentem u tvých dětí. Kdyby byli lidé vychovaní — praví Goethe — měli by jen vychované děti.

JEDNEJ, JAK CHCEŠ, ABY JEDNALY DĚTI!

Musíš vždycky sám jednat tak, jak chceš, aby jednaly děti. Dobrý příklad je ve výchově nejdůležitější. Chceš-li, aby tvoje děti milovaly pravdu, byly pracovité, zdvořilé a ochotné, byly čistotné a pořádné, buď především sám takový. Prolhaná, nevlídná, líná a nepořádná matka je špatnou vychovatelkou. Dětský pud nápodoby je tak silný, zvláště u docela maličkých dětí, že dělají všechno, co vidí. První lidské dojmy jsou nejsilnější. Dětské srdce je tak citlivé, že na něho činí veliký dojem všechno, co rodiče milují a nenávidí.

Mohou se děti státi pracovitými, když stále před nimi chodíš a hubuješ na práci? Nadáváš-li věčně před dětmi na své sousedy a přátele, může být z dětí něco jiného, než klepaví, nesrdeční a zlomyslní lidé?

Když nikdy nespatriš, že by ses smiloval nad nemocným, nad chudým nebo nad nešťastným, mohou se naučiti soucitu, trpělivosti a shovívavosti?

Právě když děti vycítí: rodiče také na sobě pracují, také se snaží státi se lepšími, než jsou — právě tento příklad dělá zázraky. Tak se můžeš státi kamarádem svých dětí a vychovávat současně je i sebe.

DOBŘÍ PŘÍKLAD VE VŠEDNÍM ŽIVOTĚ.

Vzpomínám si, jak jsem před několika léty jednou ve škole dětem důtklivě kladl na srdce, jak pěkné je býti ohleduplným v obyčejném životě. Tvrdil jsem, že se mají dveře tiše zavírat, že musíme bráti ohled na nervy a zdraví svých spolubydlících atd. Přednáška byla velmi živá a všechny poslouchaly napiatě. Jistě, že si všechny pevně

předsevzaly, že budou od dneška tiše zavíratí dveře. Po hodině jsem pouštěl třídu — a bums — bezmyšlenkovitost si se mnou zahrála. Dveře za mnou zapadly se strašným hlukem. Později jsem si říkal: Kdybych byl vůbec nemluvil o tichém zavírání dveří, ale den co den dveře tiše sám zavíral, byl bych působil výchovně. Slovy můžeme docílit okamžitého nadšení, náhlé, statečné předsevzetí, ale ovlivnění, pravé vnitřní přeorientování v nějakém smyslu nedocílíme nikdy slovy, nýbrž jen příkladem. Slovo nikdy nenahradí příklad.

JAK DĚLAL MAZLÍČEK TATÍNKA.

Byl jsem na obědě u známých. Ke stolu nás zasedlo šest a tím se posunul obvyklý pořádek. Na otcově místě seděl mazlíček, chápavý kluk s bystrými očima.

Otec byl trochu nervosní a zvykl si hrát si při řeči se svým skřipcem. Hned jej posadil na nos, hned jej sundal. Při tom mžikal levým okem a stahoval koutek úst k uchu. Jistě se nedalo říci, že by byl jeho obličej tím získával, ale doposud ho nikdo na to neupozornil. Žena mlčela z ohleduplnosti a shovívavosti. Děti se neodvažovaly učiniti poznámku.

U stolu jsem si všiml, že maličký najednou zašilhal, mhouřil oči a pitvorně se zatvářil. Hned nato dostalo se mu matčina káravého pohledu. Nepomohlo to. I polohlasitě napomenutí selhalo.

„Tak copak je to?“ pravila konečně matka přísně, „jaké to děláš obličej?“

Tu se malý šelma zahleděl drze matce do obličeje a řekl: „Já přece dnes dělám tatínka.“

Dali jsme se do smíchu, matka se zasmála trapně a nu-

ceně. Otec měl dosti humoru, aby se také smál. Ale grimasy už pak nikdy nedělal.

PROSTŘEDEK, JAK NAUČITI DĚTI VŠEMOŽNÝM NECNOSTEM.

Pan Robert si jednou pozval hosty a dovolil dětem, aby seděly u stolu. Děti se však chovaly tak, že s nimi byla společnost naprosto nespokojená. Jen co dosedly, začal Kryštof:

„Jaká je to zase pitomost, nemám tady nůž! Kašpare, že jsi mi ho schoval!“

Kašpar: „Drž hubu, pitomče, co je mi po tvém noži!“

Kryštof: „To se ví, že jsem ti jej vzal. Lezeš mi také do mých zásuvek.“

Matka: „Ticho, děti, ticho; tady máš nůž, Kryštofe!“

Kryštof: „Jaký je to nůž? Tím já jíst nebudu.“

Kašpar: „Mamíí! Kryštof shodil můj chléb pod stůl!“

Maminka: „Neudělal to rád. Kryštofe, zvedni chléb!“

Kryštof: „To naše hovado, ten pes, jej už chňaplo.“

Hosté hleděli druh na druhu, na obličejích měli napsáno, co si o dětech myslí. Pan a paní Robertovi neshledávali dříve v chování dětí nic podivného, ale nyní přece cítili, že se děti chovají nezpůsobně. Červenali se, klopili oči, dávali dětem znamení, domlouvali jim, hrozili prstem. Nic nepomáhalo, z řečí dětí vycházela hrubost za hrubostí.

„To je nejsmutnější,“ pravil konečně pan Robert, „že člověk děti neuchrání od styků se špatnou společností. Doma neslyší nic zlého, ale od uličníků se učí neslušnost za neslušností. Nikdy doma neslyšely taková slova.“

Po obědě si vzal jeden z hostů Kryštofa stranou a ze-

ptal se ho: „Poslyš, Kryštofe, kde ses naučil tak ošklivě mluvit?“

Kryštof strčil prst do úst a mlčel.

„No, proč se stydíš? Od koho jsi slyšel slovo: pitomec?“

„Od tatínka.“

„A od koho znáš slovo: hovado?“

„Od maminky.“

Nato se maminka rozhněvala. „Zatracený ničemo,“ křičela, „od koho žes to slyšel? Počkej, až pánové odejdou, já ti zacpu hubu! Ten prevít povídá, že se tomu naučil ode mne. Slyšel jsi jakživ ode mne takové slovo?“

BUĎ TRPĚLIV!

Dobrá výchova musí být především klidná a shovívavá. Natropí-li někde nervosní, rozčilený a netrpělivý člověk škodu, je to zde. Podívejte se na zahradníka, jak pěstuje své květiny, pln laskavosti a trpělivosti, jak s nimi opatrně zachází, aby se dařily a rostly. Neobratný a surový dotek — a všechny naděje jsou zmařeny. Jediné zlostné rozmáchnutí — a všechna námaha byla nadarmo. Ty jsi také zahradník, jsou ti svěřeny lidské rostliny, které potřebují mnoho lásky, pečlivosti, mnoho starostlivosti a trpělivého čekání. Dej jim co nejvíce dobré půdy, aby mohly čerpati sílu. Neodříkej jim paprsky laskavosti a lásky, pod nimiž všechno rozkvétá. Buď trpělivý! Nevycítej a nenapomínej ustavičně. Nemluv neustále na dítě. Nemysli, že musíš věčně rostlinku ořezávat. Dopřej mu klidu a neboj se, když se někdy dopustí nezpůsobu. Nezpůsobnost ještě neprozrazuje zkaženého člověka a uličnictví nemusí ještě končiti zkaženým životem. V dětských očích vypadá celá záležitost daleko nevinněji, než ve tvých. Vychovatel má však umění hleděti na svět dětskýma očima. Když jsou výhonky příliš bujné, vezme zahradník nůž a ořeže je. Když dítě začíná být vážně nezbedné, máš vždycky ještě dost času použití přísnosti. Nebuď však nikdy úzkoprsý a neznepokojuj se předčasně,

neztrácej sebevládu a trpělivost. Čekej, pozoruj, urovnávej nesrovnalosti laskavě, buď veselý a shovívavý!

NEDOPŘÁTI DĚTEM KLIDU

je největší chybou dnešní výchovy. Dítě má svůj veliký svět, ve kterém se má vyznati, který má dobýti — ale co se dovídá? Celý den jen nalézá překážky a slyší napomínání. Neustále má něco nechat na pokoji a dělati něco jiného, něco jiného chtít, než chce a něco jiného dělati, než dělá. Stále je vláčeno jiným směrem, než jakým by si přálo. Někdy se to děje jen z přemíry laskavosti, něhy nebo bdělosti, z horlivosti poraditi, napravovati a pomáhati, ze snahy ohebný lidský materiál vymodelovati v pravý zázrak a vzor lidstva.

Slyšela jsem jednou, jak byla malá tříletá holčička kárána, protože chtěla jít do lesa a její chůva ji chtěla odvléci do města. Viděl jsem, jak dostalo šestileté děvčátko bití, protože bylo ke své kamarádce „ošklivé“. (Nazvalo ji prasátkem, což bylo znamenitým pojmenováním věčně ušmudlané a špinavé holčičky). Obě jsou typickým příkladem, jak se v dětech otupuje zdravý instinkt. Neznám spontánnějšího dětského výroku, než je otázka malého chlapečka, který, když mu bylo vyličeno nebíčko pro hodné dětičky, se zeptal maminky, co myslí, když bude celý týden v nebi hodný a způsobný, zda bude směti v sobotu odpoledne sestoupiti do pekla a pohrát si s rozpustilými hochy? Dítě cítí, že má právo býti rozpustilý, právo, které si dospělí vydatně přisvojují. A nejen že má právo na „nezpůsobnost“, ale má také právo nebýti vyrušováno ve svých darebnostech, drobných rado-

stech a hrách. Má právo hledati v každém zaměstnání výhody a nevýhody a přemáhati zlé dobrým.

PROČ SE TO Povedlo.

Už několik týdnů se Hanička namáhala zavazovati mašličky, pentličky do vlasů, tkaničky do botiček. Ale nadarmo. Není divu, takové malé, neohrabané prstíčky!

A po každé maminka vjela netrpělivě do nezdařených pokusů. Napravovala, ukazovala, někdy se i zlobila. Nešikovná Hana! Hloupá Hana! Jakživa se to nenaučí!

A vida, jednoho dne se to povedlo!

Hanička na to přišla!

Přešťastně padla mamince kolem krku. A pošeptala jí něco do ucha. Něco docela tichoučkého, nad čím maminka zčervenala.

„Víš, proč se mi to povedlo? Proto, že's mne nechala na pokoji.“

JEŠTĚ JEDNA TAKOVÁ MAMINKA.

Lída chodila s tatínkem kolem zahradního příkopu. Byl plničký fialek „Jejda!“ vykřikla Lída. „Tady je kytiček! Natrhám si je do zástěrky a udělám mamince kytičku.“ Honem poklekla a trhala fialky, až jich byla plná zástěrka. Pak si sedla pod jabloň a uvila kytičku. „Už je hotová,“ řekla si. „Teď ji donesu mamince! Ta bude mít radost. Že dostanu za to hubičku!“

Aby to bylo ještě hezčí, vkradla se do kuchyně, vzala talířek a položila na něj kytičku. Pak se rozběhla velkými skoky po schodech nahoru za maminkou. Chudinka Lída! Klopýtla, talíř se roztráskl na tisíc kousků a kytička odlétla daleko. Matka slyšela v pokoji ránu, vyběhla ze

dveří a když spatřila rozbitý talíř, běžela zpátky, popadla rákosku a aniž by se slovíčkem zeptala, co se vlastně stalo a co chtělo dítě s talířem počítí, vyplatila je. Dítě bylo leknutím nad rozbitým talířem, nad nehodou a nad rákoskou polomrtvé strachem a nedovedlo říci nic jiného, než: „Ale maminko, milá maminko!“ Nic to však nebylo platné. „Ty malá ničemo!“ volala maminka. „Rozbít takový krásný talíř!“ A vyplatila ji ještě víc.

Lída se zatvrdila, protože viděla, že se jí děje bezpráví. Dlouho nemohla zapomenout a nikdy už jí nenapadlo, aby mamince uvila kytičku.

BUĎ PŘED DĚTMI VESELÝ!

Maminky obyčejně hýčkají docela malé děti, zahrnují je polibky a něžnostmi. Když však dorůstají, ochabují zřejmě v projevech své lásky. Citová výbušnost povolí, polibky a něžnosti mísí se s vážností a místo srdečnosti objevuje se často netrpělivost, přísnost a trest. Někdy to vypadá, jako by rodiče stykem s dětmi ztratili schopnost smáti se. Častěji kárají, než se smějí, častěji dohánějí děti k pláči než k smíchu. Něžnosti se často omezují na polibek »Dobrýtro!« a políbek »Dobrou noc!«. Komu napadne býti s dětmi od srdce veselý, rozpustilý a dováděti s nimi? Otcové myslí, že musí býti vážní a autorativní matky „nemají kdy“, a pro společnosti a klepaření nemají ani hodinky času pro své děti, aby si s nimi zaskotačily, zasmály se a poskočily! A přece — jak nutně dítě potřebuje sluníčko veselosti, jak lační po každé chvíličky smíchu! Hebbel píše o svém otci, že měl místo duše chudobu; proto se nemohl radovati se svými dětmi. Jejich radosti ho obtěžovaly a vždycky jim je nějak překazil. Mnoho rodičů se mu podobá. Starosti a bída zničily jejich smysl pro radost a dětské hry. Vzpamatujte se, jednoslabiční, zasmušilí a nevlídní! Buďte veselí mezi svými dětmi — netušíte, jaký jim tím dáváte dar a co sami získáte! Slabým a pasivním dětským povahám pomáháte od-

straňovat všechny duševní stísněnosti a plachosti, které by samy nikdy nepřekonaly. Samostatným a činným propůjčujete křídla, na kterých mohou vzletěti do výšin zdravého a činorodého života!

SMÍŠEK PO MAMINCE.

Greta byla na oslavě přítelkyniných narozenin a vrátila se domů s červenými tvářemi, plna radostného veselí ze hry.

Horlivě vypravuje, co nového zažila a jaké měla dojmy u cizích lidí. Najednou se zarazí a chvíli si zamýšleně prohlíží maminku, která ji se šťastným úsměvem naslouchá.

„Víš, mami,“ vykřikne skoro, „ty jsi docela jiná, než jiné maminky.“

„Jak to myslíš?“

„No, jiné maminky jsou takové — no, takové — nevím, jak bych to řekla, takové přísné a zamračené, nehrají si s sebou, nesmějí se a neskákají, jenom poroučejí a hněvají se a někdy i plesknou . . .“

„To je asi proto, že jsou děti neposlušné.“

„Ba ne, mami, ty jsi přece jen docela jiná. Hraješ si se mnou, tančíš a zpíváš si a jsi pořád veselá. Někdy docela zapomínám, že jsi moje maminka. Připadá mi, jako bys byla tak stará, jako já a byla moje sestřička nebo kamarádka . . .“

„A líbí se ti to?“

„No a jak! Nechtěla bych mít žádnou takovou zamračenou maminku, která je pořád taková vážná a důstojná — ani bych se u ní necítila jako doma. Dej mi,

mami, štípanou hubičku a pojď si hrát kolo, kolo mlýnský.“

Kolo, kolo mlýnský . . .

KDYŽ NEMÁ MAMINKA NA DÍTĚ POKDY.

Jak často děti slyší: „Teď nemám kdy!“ A zítra zase není pokdy. Jak je to pro děti smutné! Zdalížpak to matky vědí? Šestiletá holčička se ptala hochy asi tak starého, jako byla sama, který jí vypravoval, jak si hrál s maminkou: „To má tvoje maminka tolik pokdy?“ A když chlapec horlivě přisvědčil, řekla: „To bych radši chtěla tvoji maminku, moje nemá nikdy kdy!“ Kdyby si všechny matky řekly, že mají a musí mít pokdy, běží-li o radost jejich dětí nebo o chvíle, kdy děti přicházejí, hodlajíce vyprávět, co viděly, zažily a co si myslely! Věta: „Nemám kdy!“ zchladí všechno vyprávění, zarazí každou důvěrnost a zaplaší všechnu útulnost. A později, když děti dospějí a odejdou z domova, nebo když se odnaučí nalézati u matky zájem pro svoje starosti a radosti, ponese matka těžce žal své opuštěnosti. Pak si snad vzpomene matka na bohatství, které jí dítě nabízelo, když bylo maličké a kterého si neuměla vážiti! Na co má matka nalézti čas, ne-li pro svoje děti? Nejsou nejdůležitější z celého jejího života?

OTEC OBYČEJNĚ TAKÉ NEMÁ POKDY.

„Musím pracovati,“ odpovídáš dítěti, které se k tobě blíží. Práce je skončena a dítě přijde znovu. „Teď se musíš učit, miláčku,“ odpovíš mu. Školní úkoly jsou dopřány. „Teď jdi a pohybu se! Mládí se musí vyskotačit!“

Večer přijde dítě ještě jednou. „Ale teď mi dej pokoj, jsem unaven, dělej, ať jsi v posteli!“ Tak to jde dnes, tak to jde zítra. V neděli odejdeš s přítelem na výlet, protože se musíš také zotaviti. Nikdy své dítě nepoznáš, odcizí se ti. Podvádíš dítě o otce a otce o dítě.

MEZI MÝMI DĚTMI A MNOU

panuje tón naprostého přátelství a rozpustilosti. Každé má svoji přezdívku, kterou často mění. Nazývají mne často nějakou žertovnou přezdívku, kterou pro mne vymyslela moje žena a někdy mne volají křestním jménem, ovšem v plném vědomí, že vtipkují, asi jako medvědí mláďata se válí na slunci a šimrají starého medvěda pod nosem. Jsem přesvědčen, že by můj dědeček se zhrzil, kdyby mu bylo dopřáno, aby vstoupil do dětského pokoje mých kluků. Ale ne přes to, nýbrž právě pro to: doposud vždycky stačilo vážné slovo nebo pohled, kdykoli se dítě provinilo nějakou vážnou nezbedností nebo neskromným požadavkem nebo nesnášlivostí se svými sourozenci! Není to ze strachu! Čeho by se bály? Trest patří k událostem, které se u nás dějí tak jednou do roka. Spíše je to povzbuzující moc vědomí: nyní jde do tuhého, nyní je to vážné. Ovšem, je to vážné jen proto, že je to správné a dobře míněno.

A to je nejdůležitější: víra dětí, že to s nimi myslíme dobře.

Je neuvěřitelné, jak snadno dítě poslechne, je-li bezpodmínečně přesvědčeno, že je vaše vůle dobrá.

Právě proto, že si přejeme naučiti novou generaci vůli k dobrému, láskou ke všemu ušlechtilému, důstojnému a vznešenému: dejme jim vědomí, že naše vůle s nimi je

dobrá. Dobro ve smyslu spravedlnosti a lásky. Věčné světlo.

Šťastné dítě, kterému rodiče dovedou dát slunce věčného světla! Myslím, že není krásnějšího ovzduší v dětském pokoji, než je vůně veselí! Dětem musí z očí jásati smích, a dokud jsou dětmi, nesmí se ztratiti se rtů. Jediným žertem dokážete víc, než tisíci ranami!

POZORUJ SVÉ DÍTĚ!

Dětská duše je svět plný zázraků, který se projevuje tisíci způsoby a nezpůsoby a hledá nekonečným množstvím pokusů a podivných zaměstnání, přání a touh svoji formu, protože všechno v něm je plno temných pudů a instinktů, nekontrolovaných reakcí. Malé dítě kráčí světem jako pohádkou, tápe a hraje si, laškuje a neuvědomuje si. Vychovatel má znáti svět svého dítěte a má rozuměti všem jeho podivnostem a originalitám. Má znáti jeho bohatství a krásy právě tak, jako jeho nedostatky a nesrovnalosti. Vnitřní život dítěte má mu býti tak srozumitelným, jako otevřená kniha. Tento vnitřní život vyžaduje ovšem pilného, vážného, hlubokého studia. Znamená to pozorovati dítě, jak se vyvinuje a jak pracuje, jak mluví, přemýšlí, hraje si a tvoří, srovnávati se a zkoušeti, badati po příčinách jeho jednání, odkrývati vztahy jeho myšlenek a konání a dávati pozor na jeho reakce. V dítěti se všechno tvoří, všechno v něm roste, život v něm klíčí a je plno různých nelogičností, pokroků a plachostí, strachů a polovičatostí. Taková dětská duše opravdu není lehkým studiem, a toto studium není zaměstnáním jen pro vyrazení. Je to však vlídné a povzbuzující zaměstnání pro každého, kdo chce dítěti působiti radost a je to vychovatelská povinnost, jejíž odměna neselže a jejíž výsledky jsou překvapující.

KAŽDÉ DÍTĚ JE JINÉ.

Nejprimitivnější pozorování dítěte nás poučí, že každé dítě si přinese s sebou na svět svoje podivnůstky. Darwin učí a každá maminka mu to potvrdí, že už i u docela malých dětí se jeví pohyby, které jsou zaručeně zděděné po otci a po matce. Dědí-li se vnější pohyby, dědí se zajisté i vlastnosti citového života. Právě vnitřní život dítěte je na počátku docela rozličný; srovnajte jen jedno děcko, které je zlostné a křiklavé, s druhým dítětem, mírným a tichým a jistě nebudete pochybovati, že přišly obě děti na svět s vrozenou různou povahou. Temperament se dá málokdy změnit, je vrozen. I citová intenzita a rychlost rozhodování se u dětí naprosto různí. A není pochyby, že různé děti reagují na určité vjemy hned, jak se narodí. Každé dítě žije od prvního dětství ve svém vlastním světě. Pomyslíme-li, jak důležité a významné jsou pocity dítěte pro jeho budoucí duševní život, pochopíme, že se také každé dítě jinak vytváří. Některé dítě si zapamatuje spíše radostné dojmy a jiné vjíká citlivěji bolest a úzkost. Následkem toho utvoří se u každého dítěte naprosto rozličná vnitřní představa o světě.

Už u docela maličkých dětí můžeme pozorovati, že různé čivy hrají u nich různou roli: pro některé jsou hlavním vnímacím čivem oči, pro jiné sluch; následkem toho můžeme usouditi, že stejné události zanechávají v různých dětech různé stopy.

ZMĚNA.

„Jaký bych mohl míti krásný a pokojný večer,“ řekl si otec zamyšleně a mrzutě, když se vracel z práce domů, „kdyby každý večer nebylo toho zlobení.“

V duchu si představoval obraz, který viděl večer co večer, jakmile překročil práh: rozčilená žena, děti zakřiknuté a plné strachu v koutě pokoje a pak žaloba o spoustě nezbedností, které se přihodily přes všechna napomínání a všechny hrozby. Nejstarší rozbil sousedovi okno, Jaromír přelézal plot a roztrhal si při tom kalhoty a pošlapal při tom okurky, tak namáhavě vypěstěné, Gustav přišel domů od hlavy až k patě mokrý, Jeník zase . . . a Ludvík . . . Každý večer žaloba. A každého večera popadne otce zlost. Hněvá se a vytýká a spílá, odepne řemen a ztluče jedno dítě po druhém. Děti řvou a brečí. Po každé večer, když je pohoda zkažena, se otec vzpomíná a vyčítá si: měl jsi zůstat klidný, proč je každý den tlučeš? Je pak jen ještě mrzutější a sklíčenější. Dnes se také nemýlil. Žaloba. Exekuce. Křik a rozčilení. Protivná, bolestná scéna. Matka uložila plačící děti do postele a otec chodil po pokoji sem a tam, rozpálený zlostí.

„Neměl jsi je dnes tak bít . . .“

„Ještě ty mi to vyčítej!“ vyjel na ni. „Napřed mi vyprávíš, jaké jsou zlotřilé a zvlčilé, takže musím myslit, že mám nejzpuštější děti v městě, a pak se za ně přimlouváš.“

„Ale nejsou tak špatné, jak si myslíš. Ani jeden z nich neusne, dokud neobejme maminku a nedá jí pusku na dobrou noc.“

Otec se zastaví a vyjeveně hledí na matku:

„Naši kluci? Obejmou? A pusku na dobrou noc?“

Matka stojí zahanbena, protože se cítí vinna na tom, že otec nemá zdání o pravé povaze svých dětí. Jak by také mohl mít? Od rána do večera v práci, večer pozdě domů z práce, když děti jdou spat a ta kratičká neděle . . .

„Moji hoši? To že dovedou moji nezbedníci udělat?“
diví se stále otec, nemoha tomu uvěřiti.

Přemýšlel o tom celou noc a v mučivých představách ve
snu přehazoval se se strany na stranu. Ráno se rozhodl,
že už děti nikdy neuhodí, ale že je bude sám bedlivě pozoro-
rovati, jak jen bude moci.

Pozoroval je a žasl stále víc a víc. Pravda, byli to
divoši a rozpustilci, ale v podstatě znamenití chlapci.
Všechnu vinu si přičetl. Viděl nyní do srdcí svých dětí
jako do nově objevené země. Jak by mohl takové
živé a rozkošné děti tlouci!

TVOJE DĚTI JSOU TVÝM ZRCADLEM.

Tamhle sedí Max, líný Max, tlustý Max a je poslední
ze třídy. Jen ještě slabomyslný Adolf je horší, než on.

Těžkopádnosti, lenosti, tuposti, tvoje jméno je Max!

Nezapamatoval si ani veršiček, nikdy nedal odpověď,
nikdy se ničeho nezúčastnil.

Zkoušel jsem všechno možné, abych ho rozhýbal. Na-
darmo.

Zoufal jsem nad ním.

Poslal jsem pro otce.

Kdo přišel. Otec?

Strašlivá obluda — širokánský, těžkopádný, líný, he-
kavý, tupý. Slon. Hroch. Dokonalý obraz Maxe.

Zhrozil jsem se — a pochopil jsem chlapce.

Chudák Max — syn svého otce.

Pak tu byla Jenny. Působila mi veliké starosti.

Někdo šeptal a žvanil... Jenny.

Někdo se pral a hádal... Jenny.

Kdo byl nejhluchnější z celé třídy? Kdo byl nejnedbalejší v učení? Kdo byl nejhádavější mezi všemi děvčaty?

Jenny.

Co jsem si měl počít? Všechno napomínání bylo marné. Tresty nepůsobily.

Bylo však třeba něco učiniti, aby mi dítě nezvlčilo. Jen co?

Jednou ke mně přišla paní.

Nadávala, rozkládala rukama, mluvila do nekonečnosti, nepustila mne ke slovu, hysterická ženská. Jennina matka. Díval jsem se na matku a pochopil jsem dítě.

Jenny se vůčihledě lepšila, když jsme ji vzali od matky.

ODPOVÍDEJ DĚTEM NA OTÁZKY!

Když se na putování odchýlíš od cesty a zablou-
díš do cizí končiny, ztratíš cestu a nevíš kudy kam,
jak jsi rád, když potkáš lidi, kteří ti odpovídají na
otázky a vysvětlují ti, co máš dělat, abys našel cestu,
Tvoje dítě se navlas podobá poutníku, který bloudí
ve velikém, nepochopitelně neznámém světě. Opatrně
a užasle tápe vpřed. Není to náhodou, že se obrací
o poučení na tebe. Má od tebe jídlo a pití, péči
a ochranu, cítí, že je vedeš s láskou a spoléhá se na
tebe — a nyní mu jistý instinkt radí, aby se obrátil
k tobě, že budeš jeho dobrým rádcem. Nezkla-
mej očekávání malého poutníka! Nebud' netrpělivý
a rozmrzelý, když se tě ptá nevhod, neví, že jsou
ještě důležitější věci v lidských mozcích. Nebud' ner-
vosní, když jeho otázky nemají konce, má tolik věcí,
kterým by rádo porozumělo a pochopilo, co si má
počítí se svou hrstkou zkušeností v tomto obrov-
ském světě? Neodbyvej je stručným ano a ne a ještě
hůře, neříkej, aby mlčelo a aby dalo už pokoj. Za-
nedbal bys těžce svoji vychovatelskou povinnost,
není to totiž tvoje dobrá vůle a laskavost, odpoví-
dáš-li dítěti, nýbrž tvoje svatá povinnost. Tu a tam
je snad těžká, vyžaduje mnoho trpělivosti, soustře-

děnosti a taktu — ale budeš odměněn důvěrou svých dětí. Komu by mělo dítě více důvěřovati, než tomu, kdo mu trpělivě a pravdivě odpovídal na všechny otázky, a byl mu dobrým vůdcem? Zachová ti svoji důvěru i později a bude tě žádati o radu a pomoc v případech, kdy si nebudeš přát nic toužebněji, než abys byl tázán o radu. Získáte tím oba, dítě i ty, a oba budete šťastněji spolu živi.

DĚTSKÉ OTÁZKY.

Duševní práce, kterou vykoná dítě ve svých prvních letech, je větší, než všechna práce všech jeho pozdějších let. Je třeba obrovských sil, aby si udělalo představu o světě, kterou by mohlo unést a která by neunesla je. Z každého nového poznání čerpá nové síly, aby je změnilo na novém poznání. Dětské otázky jsou jako tápající prsty, které se pokoušejí uchopiti poznání o světě. Všechny vztahy mezi věcmi, lidé, předměty, pojmy a představy, které jsou nám už samozřejmé, vyvstávají před jeho očima jako novinky. Od slunečního světla po nejmenšího broučka není nic, co by mu nebylo naprosto nové. Každý objev hledá si v mozku své místo a vysvětlení. Denně a skoro každou hodinu dozvídá se a objevuje nové pojmy v lidské, nesmírně komplikované a staletými vytríbené řeči do nejmenších diferencovaností. Slyší dobrodružná slova a pozoruje, že jim dospělí rozumějí. Nechce býti vyloučeno z tohoto kouzelného dorozumívání, které kolem sebe utvořili jeho milí. Čte slova se rtů, převaluje je mozem a konečně pátrá po klíči těchto tajemství, které ho obklopují se všech stran, tisíci malými a naivními otázkami.

POMOZ BEZMOCNÝM!

První otázky jsou obyčejně neobratné a podivné: „Co je to zvíře?“ „Co říká?“ „Jaké má jméno?“ Dítě mluví vlastním jazykem, podle svých představ. Neopravuj je. Příliš mnoho oprav a náprav ubije dětskou radost na vyptávání a učiní je plachým. Sám odpovídej správně a a jasně, ale jeho otázky nech růsti, jak se mu kupí v hlavě.

Dávej pozor, přestane-li se dítě ptát. Pátrej po příčině. Neptá se snad z plachosti? Nemá chut dovídati se nové věci nebo je neobratné ve vyjadřování? Je duševně chudé a bez fantasmie, nebo je tak uzavřené? Neptá se proto, že po tom netouží, nebo proto, že je příliš pohodlné a těžkopádné? Bylo necháno příliš o samotě a odvyklo si ptáti se? Nemůžeš v něm vzbuditi touhu po ptání, když mu ji nevnukla příroda. Ale můžeš v něm vzbuditi radost nad otázkami a podporovati jeho chut k nim, kdyby se ostýchalo. Vzbud' jeho zvědavost na událostech, které kolem sebe vidí. Odpovídej na nejprostší otázky ochotně a srozumitelně, aby dítě nabylo jistoty a odvážilo se ptát se znovu. Taž se sám často a vesele svého dítěte a zabraň, aby se nudilo při hře otázek a odpovědí!

DĚTSKÉ OTÁZKY.

Obyčejně se podceňuje názor, že by dětské otázky přispívaly k výchově. Dítě se s mluvou učí smyslu pro kauzální spojitost věcí a proto se do nekonečna vyptává učitelů a rodičů. Toto věčné vyptávání má své oprávnění a je velikou chybou, když je rodiče přeslechnou, nebo úmyslně zodpoví špatně. Vždycky jsem svému chlapci odpo-

vídal na každou otázku podle svého nejlepšího svědomí a pozoroval jsem, že jeho otázky byly čím dál tím inteligentnější. Odpovídá-li se však vytáčkami nebo smyšlenkami, nebo vůbec ne, není divu, že dítě sebe nadanější se ptá na nesmysly a že se naučí nelogicky myslet.

ŽVANILKA.

Chodil jsem s malou holčičkou po zelených polích. Dítě dovedlo využít času tak pilně a účelně, jak by to dospělý nikdy nedovedl. Pozorovalo všechno, co kvetlo, lezlo a létalo a vypytavalo se mne důkladně na všechno po pořadě. Kdo se chce dozvědět, jak málo ví, nemusí ani čísti Faustův monolog; rozhodně se to doví, chodí-li chvíli s dítětem, které klade otázky. Odpovědět na otázku, co snídají chrousti, není konečně tak těžké. Snídají salát z čerstvých listů a zapíjejí to rosou. Jiní broučkové ssají mléko ze stonků kytiček a cukr z listů a květů, mravenci zabíjejí červíčky k snídani. Hůře se dá odpovědět, proč brouci nevaří. Asi proto, vysvětluje děvčátko, že by spadli do hrnce. Proč nenesí zajíci kalhoty? Protože to nejsou žádní kluci, ale zajíci. Ale důležitější bylo zodpovědět, proč nenesí kočky rukavičky . . .

„Budeš dnes spát, až tě položím do postýlky?“ ptá se maminka.

„Pokusím se o to,“ odpoví malička.

„Slibuješ mi to?“

„Docela slíbit to nemůžu. Když spadne džbán na zem, nemůžu spát.“

„Ale dítě, nic nespadne na zem.“

„Když mne budou štípat mouchy, také nemůžu usnout. Já chci, ale já nevím, jestli to půjde.“

„Ale budeš tiše a nebudeš žvanit?“

Martička mlčí. Ležeti beze spánku v posteli a nesměti žvaniti — to je příliš hořké. Je to malilinkatá ženuška. Ráno máme první slovo, ještě než se dům probudí: „Maminko, už jsi vzhůru? Oblékají si andělé taky punčošky? Jsou už dneska zralé třešně? A proč jsou oblaka? Aby mohlo pršet? Ale když nemá pršet? A zmoknou také šneci, když prší?“ A tak to jde celý boží den. Žádná duševní práce není tak těžká, jako toto odpovídání na dětské výmysly. Jen to jednou zkuste a uvidíte, že váš rozum snad vystačí pro veliké, ale pro malé že naprosto nedostačuje.

Nu, a tak dvanácti- až čtrnáctihodinové ptaní končí v postýlce. A poněvadž maminka velmi naléhá, slíbí holčička, že bude tiše, docela tiše. A drží slovo. Když to jednou slíbila, splní to, slovo dělá člověka! Ale není možno vylíčiti, jakou práci jí to dá. Mačká víčka k sobě — nepomáhá to, nemůže usnouti. Drží si pusu oběma ručičkami, chce naznačiti, že nespí, že by se ještě k smrti ráda zeptala, zda-li džbán vskutku nespadne a zdali lze na jarmarku koupiti živé hrochy. A nesmí a nesmí, protože to slíbila. Najednou trápení přestane, není více třeba mačkat víčka a držeti pusu ručičkami — upadla do sladkého, hlubokého spánku.

PROČ?

Lída se ptá tisíckrát za den: „Proč je to a proč je ono?“ Maminka, unavená stálým ptáním, odpoví: „Samé proč, proč, proč, ty živý otazníku.“ A tu řekne malá Lída: „A maminko, proč říkáš „proč“ tolikrát za sebou?“

JEN JEŠTĚ JEDINKOU OTÁZKU...

Jdeme na procházku. Krajina je plná slunce a radosti, a slunečná a radostná je i naše nálada.

Chodíme poli vzrostlé pšenice, stromořadími, rozkvetlými lukami. Děti pobíhají okolo jako diví veselím. Jen nejmenší cape vedle nás. Nejmenší — ženuška — se bez nás ještě neobejde. Musí se ustavičně vyptávat, vyptávat, vyptávat a k tomu potřebuje maminku a tatínka. Svět je tak nový a tak veliký, jak se v něm má člověk vyznat, když je takový nováček, cizinec a mimo to mladé, hloupoučké děvčátko? Tak se ptá: Proč letí oblaka tak rychle? Kde mají šneci nožičky? Spí kámen v noci? Kde bydlí motýlkové a co mají k obědu? Jsou kytky také nezpůsobné?

Tatínek odpovídá trpělivě. Tady poučuje, tam trochu zažertuje. Zachraňuje se jak může z tisíce rozpaků, do nichž ho vrhá malý otazníček.

S počátku ho to baví. Ale časem se unaví. Odevzdá maličkou mamince.

Maminka nemá tolik trpělivosti! Stále otázky a stále vymýšlejte odpovědi! Brzy ji to omrzí. Hlava se jí z toho zatočí. Ale vydrží to až domů.

Tak rychle večeri a do postele. Srdečnou pusou na dobrou noc, zavře se i pusinka malé holčičky. Maminka si oddychne.

Konečně je konec vyptávání!

Ale kdepak. Nahoře v postýlce namáhá se pořád ještě malý mozeček, posílá otázku za otázkou. Maminkooo!

„Miláčku, musíš už spát. Pevně zavři očička a pusku nech na pokoji. Honem usni, sice se rozzlobím.“

„Maminko, milá maminko, jen ještě jedinou otázku!“

„Dnes už jsi se tolik navyptávala! Maminka už nic neví.
Teď buď tiše a usni.“

„Maminko, ale maminkooooó, jen ještě jedinou . . .“

„Ale musíš slíbit, že hned pak usneš.“

„Jo, opravdu . . . maminko, prosím tě, jak daleko může
ovce plivnout?“

N E M L U V P Ř Í L I Š !

Kazatelovo zaměstnání: kázání, je pro vychovatele zhoubou. Pro něho platí: tvoř umělče a nemluv! Chceš tvořiti lidi a dávatí tvářnost povahám. Nepodaří se ti to, budeš-li mnoho žvanit. Chceš ovlivniti duše, pomoci mozku a duchu k pružnosti a do srdcí nasázeti útlé rostliny lidské ušlechtilosti: zkazíš všechno, rozředíš-li svoje dílo řečí. Mnoha slovy vychováš mluvky a povrchní hlupáky, kteří vždycky všemu nejlépe rozumějí. Mnoho řečí nemá dna a vychovává lidi s mělkým dnem. Platí to pro dlouhohodché kazatele, jejichž neplodnost jest příslovečná a tisícínásobné napominatele a komandanty, kteří dovedou dohnati dítě k zoufalství. Chod' pomalu! Sed' tiše! Dej pokoj! Nech to být! Někteří rodiče udělí dětem v hodině šedesát takových povelů a pak se diví, že dítě jejich slova už ani nevšímá, nebo že se věčnou dresurou stane tak nervosní, že se svým učitelům mstí vybranou zlomyslností a škodolibostí. Polož si otázku: je opravdu nutno, abys tolik poroučel? Musíš za každou cenu něco mluvit? Má smysl mluvit, poroučeti, ať už hoch běhá nebo sedí, ať je tiše nebo ať se směje? Dovol mu, aby o sobě sám rozhodoval. Chceš-li na něho působiti, jednej! Tiše mu ukáž, co má dělati. Činem vychováš praktické, hbité a bystré lidi. A je-li třeba, abys mluvil, řekni krátce a jasně,

co si přeješ. Neříkej nikdy dvakrát, co se dá říci jednou. Neříkej nikdy se smíchem a lhostejně, co má být vážné. Dítěti nesmí nikdy napadnout, že za tvými slovy není pevné rozhodnutí a naprosto pevná síla vůle. Slovo, skutek — slovo, muž. Čím spori-
věji budeš zacházeti se slovy, tím závažnější budou.

SPOR SLOVY.

Lidé přespříliš žvaní, tím slovo pozbývá své účinnosti a ztrácí svoje síly. Nefňukej pro každou maličkost a nehuč neustále do dítěte, nýbrž vystupuj před ním co možná mlčelivě, mluv k němu, aniž bys otevřel ústa, vzbud' v něm radost nad výmluvným mlčením. Čím více člověk spori se svým úsudkem, tím působivěji zasáhne, když pak nějaký pronese. Čím více se naučíš mlčeti, tím spíše tneš do živého, přerušíš-li pak jednou mlčení. Dnes používáme devět desetin svého žvanění k tomu, abychom zakryli své pravé myšlenky nebo zahalili, že nemáme myšlenek. Devět desetin našich slov můžeme s prospěchem zamlčeti.

PROČ SE TO NEPOVEDLO?

„Napomínám děti ustavičně, aby udržovaly pořádek ve svých zásuvkách, aby zřetelně mluvily, aby se zpříma držely, aby svoje povinnosti vykonávaly pečlivě a dřív, než všechno ostatní,“ stěžovala si ubohá maminka se slzami v očích; ovšem, toto neustálé napomínání je mrzuté a nudné, protože je marné. Neustává napomínati jen proto, aby se uklidnila, už dávno přestala věřit, že docílí výsledku. Všichni víme, jak je to bezúspěšné, pracovati nadarmo. Ale ani tato maminka si nepředstaví, jak ne-

popsatelně nudné je toto věčné napomínání pro dítě. Ze začátku je netrpělivé a rozčilené, jakmile počnou na ně dopadat slova. Pak poslouchá jen jedním uchem. Nakonec vůbec nevšímá, co se mu povídá. Neustálé řečnění nepůsobí nijak na jeho povahu. Dítě dělá, co musí, dokud je pozorováno a nechá toho, jakmile se mu naskytne příležitost. Ubohá, zklamaná maminka však řekne: „Tak jsem se namáhala vtlouci svým dětem do hlavy dobré vychování, ale nepodařilo se mi to.“

Všechny své nezdary může připsati na účet svých chyb.

JAK SE ŘÍKÁ?

Šel jsem na návštěvu. A protože jsem věděl, že je v domě dítě, nesl jsem mu tvarohový koláč. Krásný, vypečený tvarohový koláč s hrozkami. Jako stvořený dítěti pro radost. A přece nepřinesl radosti.

Když malé pěstičky popadly koláč, vyjela na ně matka: „Jak se říká?“ Ručičky držely křečovitě koláč, pusa byla plná.

„Jak se říká?“ opakovala maminka zlostně.

Pusa zůstala zavřena. Zato se rozsvítila očka, když se koukla na koláč.

„Tak, jak se říká, když strýček něco přinesl?“

Matka se už hněvem necítila. Měla hodné děcko, které milovala víc, než cokoli na světě a byla tak pyšná, jak je hodné! A najednou, když mělo ukázat, jak je vychované, zatvrdilo se a zklamalo.

„Dítě, které neumí říkat: děkuji, nemůže dostat také koláč!“ A matka vytrhla dítěti koláček z ruky.

Trapná scéna, končící tím, že brečící dítě bylo vyvedeno ze dveří.

Muselo to být? Bylo nutno kaziti dítěti radost?

„Musí zvykat zdvořilosti!“ vysvětlovala matka, jako by se omlouvala.

Ach! Kdyby byli matka a otec k sobě tak zdvořilí, jako žádají na svém dítěti, zdvořile si říkali „děkuji“ a „prosím“, nebylo by nutno, aby učili dítě zdvořilosti hubováním a trestem!

UČ SE POROUČETI!

Goethe napsal jednou své vnučce do památníku: uč se poslouchati! Vychovatelé se rádi odvolávají na toto stručné napomenutí, aby ospravedlnili požadavek poslušnosti. Jsou přesvědčeni, že vychovatelské dílo se všemi výkony a úspěchy kotví v dětské poslušnosti. A přece by bylo dnešnímu vychovateli třeba jiného napomenutí. Uč se poroučeti! Rozkazovati je snadné, poroučeti dobře je však těžší, než poslouchati. Od povahy rozkazu závisí povaha poslušnosti. Chceš-li z dítěte vychovati poslušné sluhy, poddané, otroky — nuže dobrá, pak je přísný, tyranský rozkaz na místě a vyvolává slepou, podlézavou poslušnost. Kdo však spatřuje nejvyšší štěstí ve svobodě, kdo respektuje právo rozhodovati se, voliti a kdo si zachoval víru v dobré v lidech, jistě si nebude přát, aby duše jeho dítěte zakrněla pod nátlakem k němé a psí poslušnosti. Poslušnost nesmí se státi bičem, řetězem a psím obojkem. Pak-li vychova ukáže, že dítě neumí poslouchat, nehledej chybu v jeho neposlušnosti, ale ve své neschopnosti poroučeti. Vyhýbal ses ostrým a urážlivým slověm, která dítě sklíčila a bolestně dojala, která by urazila jeho sebevědomí a donutila je ke vzdoru? Nedal jsi mu příliš pocítiti svoji převahu a neprovokoval jsi jeho odpor? Zkusil jsi dosáhnouti cíle tím, že bys

dovedl dítěti jeho úkol učiniti poutavým? Jsi přesvědčen, že jsi poroučel klidně a vážně, jasně, určitě? Než obviníš dítě z neposlušnosti, polož si všechny tyto otázky a polož si jich ještě jednou tolik! Zda jsi, když jsi poroučel, dal na srozuměnou, přes to, že jsi poroučel jasně a klidně vážně a určitě, že neporoučíš, abys pokořil a přemohl a ponížil, že chceš dobromyslně a s dobrou vůlí napravovati a vésti? A vystríháš-li se nejzákladnější chybě všeho nařizování — nedůslednosti — sotva budeš mít asi příležitost, aby sis stěžoval na neposlušné děti.

VÝCHOVA K POSLUŠNOSTI.

Výchova k poslušnosti má počítí tím, čemu říká Herbart „Dětský stát“. Rozumí tím ohrazení přirozené dětské samovůle a nerozumu pevnou životosprávou, o kterou se třístí každý odpor. Tedy: v domě panuje pevný pořádek, forma, která váže všechny stejně a kterou respektují rodiče mezi sebou právě tak, jako děti. Do tohoto pořádku se dítě narodí a vyrůstá v něm. Nemůže se mu vyhnouti. Pokojný, ale pevný a důsledný pořádek sevře je jako do kleští. Žádné bezohledné týrání a barbarské potlačování individuality — jen dobrý příklad, trochu trpělivosti, klidná a rozumná rozvaha, trochu sebevlády a naprosto jasné vědomí, co chci, proč to chci, a je-li to, co chci, pro výchovu nutné, účelné a užitečné.

Tato tichá metoda způsobuje divy, aniž by užívala rozkazů a aniž by trestala bitím. Největší chyba většiny vychovatelů je, že přespříliš mluví, rozkazují a poroučí tam, kde by vlastní zkušenost byla dítěti mnohem prospěšnější.

Vychovatelé obyčejně si neuvědomují účel svých rozkazů a přespříliš pánovitým vystupováním a sebevědomým nařizováním vyvolají u dítěte vzdor. Je neuvěřitelné, jak jsou často vychovatelé nevychovaní a jak na dětech hřeší. Při tom není ani poslušnost ani učiti se jí nijak zlé, při správném zacházení to může dokonce být veselá radost, samozřejmost a krásná ctnost. Naše děti by se naučily mnohem snáze poslouchati, kdyby naši vychovatelé dovedli poroučeti.

O MATCE, KTERÁ NEUMĚLA ROZKAZOVAT.

Pozoroval jsem jednu maminku v restaurační zahradě. Přišla pěšinou, vedouc dítě za ruku, usedla u stolečku pod stromy v chládku, objednala si kávu a zabrala se do ruční práce. Synek, hezký hoch s jasnýma očima, seděl chvílku nepohnutě na židli vedle ní. Brzy ho to omrzelo. Slezl se židle, vrtěl se kolem zahradního plotu, honil slepice a když ty mu utekly, sbíral oblázky. Matka ani nevzhlédla od své práce a nevěnovala ani minutku času a pozornosti jeho zaměstnání.

Kluk zatím počal hrabati díru do země. Co si měl počítí? Rukám a prstům se chtělo pracovat, duch ponoukal k zaměstnání. Vykopá tedy studni, nebo se stane horníkem.

V tom zpozorovala maminka jeho hru a hlavně jeho ruce, které byly ovšem zle zmazány. „Co to děláš?“ vyjela na něho. „Hned vstaň!“ A nečekajíc, co se bude dít, vrátila se ke svému pletení. Chlapec se vzpřimil a přestal, ale jen na chvíli. Když viděl, že se o něho maminka víc nestará, pokračoval ve hře. Za chvílku byl bílý oble-

ček černý jako hlína. Ale co na tom? Jen aby už byla díra tak hluboká, aby bylo vidět vodu!

„Neslyšíš?“ křičela za chvíli matka. „Řekla jsem ti, abys přestal. Vstaň!“

Chlapec vstal — ale vida, maminka už zase plete. Zdá se, že jí mnoho nezáleží na tom, zdali kluk poslechne nebo ne. Tak tedy — řekne si chlapec — budeme hrabat dál.

A hrabal, tělíčkem ležel v písku, ručičku měl už v díře až po ramínko. Jaká radost, kopati takovou hlubokou studni! Už dávno se tak nepobavil. Copak se voda neobjeví? A, tady už je . . .

Najednou vyskočila rozzlobená matka, popadla dítě za límec, třepala s ním jako s hračkou a zaplavila malou hlavíčku deštěm pohlavků a ran. „Neříkala jsem ti, abys toho nechal? Však já tě naučím poslouchat!“ křičela a chovala se jako šílená. „Jak to vypadáš, čuně! Utluču tě, nebudeš-li poslouchat. Jen zlobit se s tebou musím!“

Jak jsem toho chlapce litoval, že má tak nerozumnou matku za vychovatelku. Byla by sama zasloužila potrestání.

ČÍM VÍCE TO ZAKAZUJI, TÍM VÍCE TO DĚLAJÍ,

zvolala nešťastná maminka, „jak to mám udělat, aby mne poslechly?“ „Nezakazujte nic,“ zněla krátká odpověď, „zakazem jen učiníte dětem věc zajímavou. Půvab, dělati zakázané věci, se tak stupňuje, že nu dítě neodolá.“

„Mám jim mlčky trpěti všechny nezpůsoby?“

„Naprosto ne. Tady je několik příkladů, jak se to má dělat“:

1. „Polož ty nůžky!“ volala matka dcerušce. Nadarmo. Nezbeda stříhala vesele dál. Již, již chtěla maminka

zlostně na dítě vyjeti, v tom řekl tatínek klidně: „Prosím tě, půjč mi ty nůžky,“ vzal je, ustríhl si trochu nehet, položil je do krabice a krabici zamkl.

2. „Jdi si umýt ruce,“ zní rozkaz u stolu, „tak špinavá nemůžeš obědvat.“ Malá váhá. „Tak bude to?“ táže se otec zkrátka a přísně. „Nech ji,“ zasahuje klidně maminka, „kdo bude špinavý, nedostane koláč.“ A najednou byla maličká u umyvadla a umyla si prsty i pusou.

3. „Jdi od těch kamen, spálíš se.“ Jak často se tento rozkaz opakuje a jak marně! Ale jednou našel Petr v knize obrázek, který na něho udělal hluboký dojem. Chlapec se přiblížil ke kamnům a zapálil si šaty. Chtěl utéci ohni, ale oheň ho pronásledoval a hoch hořel víc a víc. „Vidíš,“ řekla maminka vážně, „takové je to, když se chodí tuze blízko ke kamnům!“

4. Na konec o malé Erně, která byla bita od maminky. Právila plačky: „Nemusíš mne tlouci, řekneš-li mi pořádně, co chceš, udělám to taky. Teta ve školce mne nebije a přece dělám všechno, co chce.“

UMĚJ ODVRÁTIT POZORNOST DÍTĚTE!

Dítě tě zasype tisíci otázkami, které se mu ženou hlavou. Jsi jeho zpravodajem. Tatínku, jak je nebe vysoko? Maminko, proč je voda mokrá? Neodmítej malé zvědavce, když už ti došla trpělivost, nebo když se musíš zabývat něčím jiným! Nemáš právo odříci mu pomoc, se kterou počítá. Musí-li to však opravdu být, neříkej: buď ticho nebo dej mi pokoj! Je mnohem účinnější prostředek ukončiti záplavu otázek — uměti dítě zaměstnati něčím jiným!

Dítě má mnoho přání, splnitelných i takových, jejichž splnění pluje v oblacích! Nebuď rozmrzelý, ztratí-li maličký člověk míru ve svých touhách! Ničiti dítěti iluze znamená bráti potravu jeho fantasii! Bež jeho touhy zdánlivě vážně! Pomoz mu stavěti větrné zámky! V pravé chvíli můžeš uskočiti stranou — odvrátit jeho pozornost. Dítě má také zlozvyky. A tu je snadno rozhněvati se a říci zlé slovo. Hergotsakra...! Pozor, opanuj se! Proč se rozčilovati a hněvati, když můžeš přívětivě a laskavě docílitit totéž obratným zákrokem. Jak? Uměj odvrátiti pozornost dítěte od té věci!

O KLADIVU, ZLOSTNÉM TÁTOVI A PANENCE.

Dítě našlo někde v domě kladivo a pracuje teď ze všech sil na podlaze. Buch, buch, buch, rozléhá se to domem. Sedím nad svou těžkou prací, která se daří jen v tichu a soustředěnosti. V tom zazní rána za ranou. Vylítnu, jako by mi někdo tloukl do hlavy. Vystavená stavba myšlenek se zřítí, všechny nitky jsou přetrhány, všechny obrazy mizejí . . .

„Co tě to napadlo? Takový rámus! Dáš hned pokoj!“

Už, už mám zlá slova na jazyku.

A přece se mi podaří zkrotit svůj vztek.

Mám právo rušit dítěti radost?

Nebo myslíte, že to není radost, mlátit kladivem do podlahy, až se stěny třesou? Jen se podívejte, jak se dítěti lesknou oči a jak mu září tváře nadšením. Jaká rozkoš, dělati rámus!

Nemá dítě právě totéž právo na hluk, jako mám já na ticho? Odpovídáš moudře, že jeho hluk nesmí rušit moje ticho. Dobrá. Ale moje potřeba ticha má rušit dětské štěstí? Jen proto, že jsem náhodou silnější, má být dítě tiše? Má zanechatí svojí radosti proto, že je v mé moci přinutit je?

To je logika násilí a barbarství.

Kdyby bylo dítě rozumnější, obrátil bych se k jeho rozumu. Pochopilo, že nemá práva být veselo na účet ostatních. Ale nemá rozum. Mám je donutit, aby slepě poslechl?

„Poslyš,“ povídám, přistupuje po špičkách, nedávaje ani trochu znáti svůj hněv, „myslila jsi na to, že vzbudíš svoji panenku, když tak hlomozíš?“

Dítě se na mne překvapeně zadívalo. Povstalo a cupe do pokoje, kladivo je zapomenuto. Všechna starost se teď obrátila k panence.

Nezarmoutilo nás nevlídné slovo. Nevstoupil stín mezi nás. Dosáhl jsem svého a zůstali jsme dobrými přáteli.

JAK DOVEDL OTEC ASMUSE SEMPERA PŘIVÉSTI DĚTI NA JINÉ MYŠLENKY.

Každou sobotu odváděl otec cigara a pak měl dva, tři dny peníze a Asmus to věděl. Obyčejně přinášel otec domů několik bonbonů nebo jablek. Příkladně však měl přinést (nedávno táhlo kolem oken několik pluků hulánů) s sebou koně. „Tatínku,“ volal Semper, „až budeš příště odvádět, nenes mi jablka a bonbony, přines mi koně!“

Ludvík Semper neodpověděl udiveně: „Co tě to napadlo, k o ně?“ protože věděl, že v dětském srdci není míry. Beze všeho přislíbil. Nyní Asmus nemluvil o ničem jiném než o koni a o jízdě. Ačkoli ještě koně neměl, byl přece dům plný řehotu a dusotu. Naproti na louce se bude pástí a nahoře na půdě bude mít stáj. Příští sobotu stál Asmus od devíti do dvanácti na pěšině a čekal, až se objeví otec na koni.

„Kmočařovic Líso,“ — neboť sousedovic holčička a jeho družka ve všech hrách se jmenovala Kmočařovic Lísa, „uteč, tatínek přijede na koni a přejede tě!“ A oba utekli k příkopu, aby bylo na silnici místo. Ale v poledne se vrátil Ludvík Semper docela klidně po svých.

„Kde máš koně?“ volal Asmus.

„Kosti nejsou ještě hotovy,“ řekl otec s politováním.

To Asmuse naprosto uspokojilo. Kůň bez kostí, to uzná-

val, by nebyl k čemu. A Ludvík Semper měl pravdu, když mu takto odpověděl. Teď měl synek ještě celý týden plný jízdy a cestování. V sobotu stál Asmus opět na pěšině a opět volal na Kmočařovic Lísu: „Dej pozor, Líso!“

Ale otec přišel zase pěšky.

„Kde je kůň?“ volal Asmus.

„Kůže ještě není hotova,“ odpověděl otec, „ale přinesl jsem ti zato něco jiného.“

A vytáhl velký papír, na kterém bylo namalováno dvacet koní a nahoře nad to ještě rudí husarové. To bylo ovšem víc, než nejžhavější očekávání. Rázem umřel živý kůň a dvacet mrtvých obživlo . . .

Otto Ernst „Mládí Asmuse Sempera“.

R E S P E K T U J

D Í T Ě !

Doposud to bylo vždycky obráceně: vychovatelé požadovali, aby si jich děti vážily. Žárlivě bděli, aby se jim prokazovala pocta, i když si ji nezasluhovali ničím jiným, než pouze faktem, že jsou vychovateli. Nenapadlo jim, že jsou také neschopní vychovatelé, kteří nezasluhují úcty, že úřad vychovatele ještě naprosto nezaručuje, že si ho dítě musí vážiti a že pravá úcta vyvěrá z lásky a z důvěry. Přisahali na princip autority, podle kterého je dítě povinno ctíti ve vychovateli pána s vyšší moci. Tento názor se během doby změnil. Nové metody došly úsudku, že není vychovatel středem výchovy, ale dítě, a že jest zde vychovatel pro dítě a nikoli naopak. Má se přiblížiti dětské bytosti s láskou a pochopením; má pochopiti dětskou individualitu. Má dítěti pomoci, aby se vyvinulo a aby uplatnilo svoje schopnosti. »Jeho Veličenstvo dítě«; není třeba, abychom brali doslovně anglické přísloví, které vyjadřuje nový názor na poměr dítěte k vychovateli, ani není třeba, abychom se stali najednou otroky dětských nálad a rozmarů, ale nezapomínejme, že v dítěti roste naše budoucnost a že budoucnost je vždycky důležitější, než přítomnost, která nese nás.

VÍCE UŠLECHTILOSTI VE VÝCHOVĚ.

Nechovej se k dítěti klackovitě, nechceš-li z nich vychovat křičící klacky, ale lidi. Neřvi na ně! Nevtipkuj s nimi nejapně! Netluč je a nekaž je tolik! Jednej s nimi s úctou! Buď taktní k jejich slabostem! Důvěřuj jim a nemysli si, že jsou tvými záludnými nepřáteli! Dovedeš-li to, podá se všechno samo.

NOVÝ UČITEL.

Přišla ke mně jedna maminka velmi rozčilená. „Ne,“ volala, „to je hrůza, jakého to máme učitele!“

„Naučí se děti málo?“

„Ani ne, naučí se dokonce více, než dřív . . . mnohem více, než za starého kantora, Bůh mu dej slávu věčnou . . .“

„Tluče děti?“

„Tluče? I kdepak! Děti jsou do něho dočista zblázněny. To je právě to. Teď právě jsem šla podle školy a tu vidím, že leží v přestávce s dětmi v trávě a válí s nimi sudy, hraje s nimi kolo mlýnské a dělá hluk a rámus, jako by byl sám malý kluk.“

„Co je na tom, pro Pánaboha, zlého?“ tázal jsem se ženy.

„No,“ odpoví zaraženě a hledí na mne s údivem, „jak mají mít děti úctu k takovému učiteli?“

Úcta — to je to. V matčině hlavě straší stará představa o dávném policajství. Sama prošla takovou školou a myslí si, že musí být takové školy na věky. Neuvěří, že moderní výchova má své oprávnění a že nový učitel je docela znamenitý chlapík a vychovatel mládeže — mlčíme tedy a myslíme si své.

STARÝ UČITEL.

Když mi bylo šest let, ocitl jsem se najednou ve velikém melancholickém sále, kde se učilo asi padesát až šedesát malých hochů a děvčat. Stál jsem v kruhu mezi sedmi jinými dětmi u tabule, na které byla namalována veliká písmena a čekal jsem napiatě, co se bude dít. Byli jsme všichni začátečníci a proto chtěl učitel, starý člověk s velikou hlavou, nám sám přednésti první lekci a vyzýval nás střídavě, abychom pojmenovali ta podivná písmena. Když dávno jsem jednou slyšel slovo: perník, a strašně se mi líbilo, jen jsem nevěděl, jak bych je vyjádřil a jakou formu bych mu dal a nikdo mi nedovedl poradit. Tu jsem měl pojmenovat veliké P, které mi připadalo velmi podivně a směšně a najednou se mi vyjasnilo a řekl jsem docela rozhodně: „To je perník!“ Nepochyboval jsem ani o světě, ani o sobě, ani o perníku a měl jsem velikou radost. Ale čím jsem byl vážnější a přesvědčenější, tím více jsem utvrdil starého učitele v přesvědčení, že jsem prohnaný ničema, jehož zlomyslnost musí býti ihned zlomena. Popadl mne a tahal mne asi minutu za vlasy tak vehementně, že mi zrak i sluch přecházel. Připadalo mi to jako zlý sen a prozatím na mne neúčinkovalo nijak, jen jsem hleděl na učitele vyjeveně, ale němě a bez pláče. Když starý učitel viděl, že jen užasle ohmatávám svoji hlavu a že nepláči, popadl mne znovu, aby ze mne vyhnal vzdor, jak tomu říkal. Trpěl jsem skutečně. Ale místo, abych se dal do pláče, začal jsem ve své úzkosti křičeti: „Vysvoboď nás od zlého“ a myslil jsem na milého Pána Boha, o kterém mi říkali, že přichází ohroženým na pomoc. To bylo však učiteli přespříliš. Pustil mne a docela vážně a zachmuřeně přemýšlel, jaké metody by měl užít na hříšníka tak

zatvrzelého. Když se dopolední škola skončila, dovedl mne sám domů. Teprve tam jsem se dal tajně do pláče, když jsem stál u okna a utíral si vytrhané vlasy s čela a poslouchal, jak ten podivný muž, který mi v naší sladké jizbě připadal teprve cizí, rozmlouvá s matkou a pokouší se přesvědčiti ji, že jsem zkažený až do kořene. Maminka se nesmírně podivila, znala mne jako tiché dítě, se kterého celý život nespustila oči a které nikdy nebylo zlomyslné a zlé. Učitel se uspokojil potřásaje nedůvěřivě hlavou, ale v duchu byl přesvědčen, že projevují nebezpečné sklony.

Gottfried Keller „Zelený Jindřich“.

NEPOHRDEJ DROBNÝMI PROSTŘEDKY!

Pro vychovatelův úspěch je někdy důležité, aby dovedl odhadnouti ve volbě prostředků správnou míru. Jako všude v životě, i tady je možno důkladně se přepočítat. Někteří otcové myslí, že nejlépe docílí úspěchu napětím plic a hlasových orgánů, a proto křičí na děti i při nepatrných událostech, jako vojáci. Matky zase obyčejně mají tu nectnost, že při každé maličkosti začnou kázati a nevědí, kdy by přestaly. Takové metody nejsou jen mrhání časem, ale pokazí víc, než napraví. Sesměšňují vychovatele, kdo hází dělovými kulemi po myších, je vždycky směšný. Ostatně do těchto chyb upadají jen ti, kteří nemají nejmenší pochopení pro jemné rozdíly a změny dětských citových nálad, kteří nemají trpělivost a sebevládu. Udělej si pravidlem: upotřeb vždycky napřed drobných a maličkých nožíků své vychovatelské dílny, než sáhneš po sekyře a holi nebo dokonce po těžké střílbě. Někdy působí slovo, pohled nebo pohyb, včas a správně vyřčené, zázraky. Dovede obšťastniti nebo otrásti a uvolniti netušené síly a potrestati do nejhlubšího studu. Stalo se často, že se přeměnil v hodného člověka někdo, u něhož selhala všechna vážná napomínání, přísné tresty, morální

kázání, ba i rány. Dobré slovo najde vždycky dobrou půdu.

CELÉ TAJEMSTVÍ VÝCHOVY

spočívá v tom, nalézt tu strunu duše, která se ozve při nejmenším záchvěvu. To lze docílit jen klidným, trpělivým a jemným pozorováním. Někdy rozhoduje o celém lidském životě jediný okamžik. Ludvík Richter se rozhodl stát se malířem, když potkal na ulici kočovného mazala. Obrázek na tabatěrce otcově mu byl první předlohou. Právě, jako stačí jiskra, aby zapálila město, právě tak stačí slovo, aby roznítlo duši. Ale musíte umět vyčkati a nezaspávat děti ohňostrojem jisker a síry.

MALÝ PROSTŘEDEK A VELIKÝ VÝSLEDEK.

Měli jsme na latinu učitele, který nás ničemu nenaučil. Naprosto ničemu. Celá třída dělala darebnosti.

Jednou učitel onemocněl. To byla radost po třídě.

Co se však stalo? Ředitel vzkázal, že bude učitele zastupovat.

Ředitel? Je to možno? Tento starý, nemocný mužiček, který jen málokdy vstával s lenošky — šedivá, sehnutá postavička, která působila skoro strašidelně, když kráčela třídou a všem naháněla strach a hrůzu — tento ředitel nás bude učit latině?

Ředitel byl nadšený latinář, dovedl se rozplývat v dlouhých latinských frásích. Jak před ním obstojíme? Stojíme vůbec za to, aby se s námi namáhal?

V tom už vcházel do dveří.

Hned první vyvolaný selhal. Druhý koktal něco zmateného. Třetí povídal něco nesrozumitelného. Čtvrtý mlčel, pátý ... šestý ...

Stařík se s počátku pokoušel pomoci. Dával pomocné otázky, překládal sám. Zkoušel všechno možné.

Ale brzy viděl, že tu nelze nic dělat. Ještě dnes vidím jeho starostlivá očička a cítím jeho plamenné pohledy na svých tvářích. Sotva jsme se odvážili vzhlednout.

„Vy jste se neučil?“ ptal se prvního.

„Ne, pane řediteli.“

„A vy také ne?“ druhého.

„Ne.“

A tak po řadě jeden za druhým.

Opět klidný smutný pohled starých očí. V tonu slov tichý přízvuk starostlivého stesku. Pak sklapnul knihu, přehodil si plášť, zvedl se a řekl: „Škoda, tak jsem se na tu hodinu s vámi těšil!“ A unaveně odcházel.

Styděli jsme se podívat se jeden na druhého. Styděli jsme se sami před sebou.

Od té chvíle se smečka klacků změnila, jako kouzelným proutkem. Běda tomu, kdo se nepřipravil na latinskou hodinu!

CO ZPŮSOBILA TROŠKA DOBROTY.

Mezi desíti- a jedenáctiletými, kteří chodili v přestávce způsobně po dvoře, vyčuhoval o hlavu Münzner, postrach všech učitelů. Jako kukačka mezi vrabci. Dvakrát zůstal sedět. Byl posedlý nepřemožitelnou leností a všemi dšasy k tomu. Neuplynul den, aby nebyl po škole a aby některý z učitelů si k vůli němu nezoufal. Když jsem přecházel dvůr, volal za mnou škaredou nadávku. Dělal jsem, že neslyším a šel jsem dál. Ale malý Petřík přišel za mnou a žaloval. Ohlédl jsem se a podíval jsem se Münznerovi do tváře. Zrudl.

„Poslouchej,“ pravil jsem, „přiď ve čtyři hodiny do mého pokoje. Ale nezapomeň!“

Věděl, kolik uhodilo.

Ale přišel.

Pomalou a ostýchavě se protáhl dveřmi. V očích měl vzdor a strach, a prohlížel si pokoj. Zavrčel na pozdrav a zastavil se na prahu.

„Posaď se,“ řekl jsem vlídně, „budu ihned hotov.“

Váhavě se posadil.

„Můžeš si zatím vzít hrušky a hrozny s talíře.“

Jak? Nepřeslechl se? Vzít si hrušky a hrozny? Nebude bit? Hrušky a hrozny od učitele, kterého ráno tak urazil? To snad neplatilo jemu?

„Jen si vezmi,“ zvolal jsem povzbudivě, když jsem zpozoroval, jak váhá. A když se ještě zdráhal, vzal jsem plně dlaně ovoce a dal mu je. „A pak jsem tě chtěl prosit, abys mi donesl do školy sešity.“ pokračoval jsem. „Vybral jsem si tě, protože jsi největší a protože mám k tobě důvěru.“

Jak se ten drzý a protivný hoch proměnil! Zrudl do krve, zahanben do duše a přece strašně rád, stál přede mnou a nevypravil ze sebe slova. Popadl sešity, zastrčil hrušky do kapsy a už byl ze dveří.

Druhý den ráno... div divoucí... stál u dveří třídy a omlouval se, „že byl tak drzý“.

„Vždyť už je dobře,“ řekl jsem. „Už to nedělej, abychom se mohli spřátelit!“

Líný, ztlučenej, nestydatý Münzner byl od této hodiny jako proměněný. Nikdy jsem nemyslel, že by byla taková změna možná. Byl by pro mne šel do ohně. Všechno za trošku dobroty. Jak asi chudákovi v životě chyběla laskavost!

P O N E C H D Í T Ě T I

V Ů L I !

Člověk má mít svobodnou, pevnou, uvědomělou vůli. Spočívá v ní cena a velikost jeho osobnosti. Veškerá výchova vrcholí ve vědomém podporování svobodné vůle. Chceme, aby příští mládež vyrostla v silnou a uvědomnělou generaci, a kdo by ji okradl o statečnou a rozhodnou vůli, dopustil by se těžkého zločinu na budoucnosti, zhřešil by proti svatému duchu lidské svobody a proti zdravému lidství. To platí především těm, kteří ještě věří na spasitelnost slepé poslušnosti ve výchově. Poslušnost je sice nutná a užitečná. Ale má jen tehdy normální oprávnění, je-li dobrovolná. Každá vynucená, násilná poslušnost škodí svobodné vůli, ohrožuje vývoj osobnosti a vychovává z člověka bezduchého tvora. Proto dovol dítěti, aby mělo svoji vůli, a aby ji upevňovalo a cvičilo jednáním; nezapovídej mu příliš mnoho, neponižuj a neomezuj jeho rozhodování, nečin z něho otroka své pohodlnosti a své vůle. Ať smí dítě dělati všechno, co neohrožuje a neškodí jiným. Spíše mu pomoz, aby rozpoznalo hranice své vůle a aby mělo dosti energie, kterou by svoji vůli drželo na uzdě.

NELÁMAT, NÝBRŽ JEN OHÝBAT.

Často se mne matky v poradnách ptávaly, je-li správné lámat dětskou vůli, jak to obvykle dělají otcové. Vyslovená dětská vůle je něco tak vzácného a pěkného, že je tato otázka skutečně na místě. Jenom že je na ni v této formě pozdě. Lámat se musí jen něco, co příliš už ztvrdlo a nedá se ohnouti. Už vůbec okolnost, že se taková otázka vynoří, svědčí o chybě výchovy, která se stala v době nejranějšího dětství. Vůle nemluvněte se nemá lámat, ale vésti. Kdo vyplňuje všechna přání maličkého nemluvněte z pohodlnosti nebo z dobroty a lásky, vykoupí čtvrthodinku oddechu za léta námahy a nepokoje. Energická, cílevědomá a silná vůle vyrůstá i tam, kde rodiče dovedli opřít mladý stromek a jeho špatnému sklonu dáti podepřením správný a rovný směr.

NETRPĚLIVÉ MATKY.

Smějí děti netrpělivých matek žítí jediný den podle své vůle? Nejsou denně obtěžovány nesmyslnými zákazy? To se nesmí a ono je zakázáno. Začnou-li s něčím hrát, musí to bez příčiny přerušit, hrát si hlasitě je zakázáno, za trochu rozpustilosti jsou hned rány. Rády by pomáhaly v kuchyni, v prádelně, při úklidu. Ale hned slyší od maminky: „Utec, jen nás zdržuješ.“ Posadí dítě na židličku, dají mu do pusy chléb. Dítě má sedět bez hnutí právě, když mu to hraje ve všech údech živostí. Posadí je do kouta s pannou právě, když odkrylo k velikému nadšení mísu s vodou. Musí sedět ve světnici, když by tak strašně rádo si hrálo venku v písku. Desetkrát za den se mu poručí, aby dělalo něco jiného, než se mu chce. Desetkrát

za den promění se jeho horlivost v nechuť, jeho radost v rozmrzelost, jeho zaměstnanost v nudu. A proč? Protože mamince se líbí něco jiného a protože si mimo to myslí, že není dobře dáti dítěti vůli. Ale otec si váží dítěte právě tak málo. Má jenom jinou metodu. Když je doma, musí děti stát jako vojáci v úctě a poslušnosti. Běda tomu, kdo by měl chuť na něco jiného než na to, co otec poručí. Hocha upřímně dopálí, musí-li vstávat od své poutavé indiánky dvacetkrát, aby otci podal sirky, pivo nebo noviny. Samozřejmě, že vstane a přinese je, protože ví, že musí. Ale nikdy už nebude pro otce vykonávat práce rád, protože byl k tomu donucen.

KDO BY ZASLOUŽIL?

Maminka je se svým čtyřletým chlapcem na návštěvě, u přítelkyně. Dostanou kávu a domácí paní se ptá malého hosta: „Chceš koláč nebo jíš radši housičku?“

Kluk chce koláč. Sotva však do něho kousl, chce housičku.

Domácí paní mu ochotně posílá pro housku.

Naproti tomu prohlašuje maminka, že mu stačí kus chleba, který je doma. Na novou otázku domácí paní rozhodne se chlapec pro housku. Pošlou pro housku k pekaři.

Jakmile do ní chlapec kousne, prohlásí, že chce raději chléb.

Matce je to nepříjemné a nabízí chlapci koláč. Ale zdvořilá domácí paní dává přinést chléb. Sotva však kluk kousek ukousne, škemrá o koláč. Dostane jej a pochutnává si.

Kdo zaslouží výtku, čtyřletý hošík nebo obě ženy? Samozřejmě obě ženy, protože nemá smyslu stavěti tak malé

dítě před nějaké rozhodnutí. Abychom se mohli rozhodnout pro něco, musíme umět uvážit výhody a nevýhody. Ale odkud má mít dítě takové zkušenosti? Děti se obvykle rozhodují jen nazdařbůh a často se zmýlí. Nevědí ještě, co chtějí a není to hanba. Pošetilí jsou jen dospělí, kteří na nich žádají, aby se samostatně rozhodli.

NECHLUB SE SVÝMI DĚTMI!

Zaslepené lásce k dětem říká se lidově: opičí. Je to přehánění přirozené lásky a zrůdná pýcha na děti. Opičí láska zasype děti něžnostmi, aniž by brala ohled na nebezpečí rozmazlenosti. Dovolí dětem vůbec všechno, aniž by přemýšlela na následky. Podkuřuje dětské ješitnosti a samolibosti, aniž by si uvědomovala, jak na dítěti hřeší. Všechny tetičky a známé musí se denně dozvídati, jak je dítě chytré a jak je vtipné. Před dítětem se nahlas mluví o tom, co řeklo a co udělalo a samozřejmě se jeho slova opravují a jeho skutky zvětšují. Tetičky je obdivují a hýčkají a dítě si připadá nesmírně důležité. Léty se z něho stane ješitný a domýšlivý hlupák, který bude všude klopýtati přes vlastní hloupost a ani si neuvědomí, jak je svojí domýšlivostí směšný a jak je nesympatický svému okolí. Dítě musí odříkávati básničky a všichni tvrdí, jak to krásně říká, musí zpívati písničku, protože má tak »krásný« hlásek, musí ukazovati svoje kresbičky, protože má takový obrovský »talent«. Přátelé, příbuzní a sousedé ze zdvořilosti přisvědčují, rodiče se tím jen posilují ve své opičí lásce a dítě, které to bere vážně, vmluví se do bajky o své výtečnosti a zkaží se. Rodiče, kteří takto jednají, nemají tušení, jak vážná je výchova. A nerozumí ani za mák dětskému životu. Zato jsou

otroky své vlastní ješitnosti, nemají schopnosti k pevnému vedení a jsou nanejvýše pošetilí. Domnívají se, že jsou nejlepší rodiče, a jsou při tom nejspatnější, očekávají od dětí zázraky a dočkají se jen zklamání, chtějí z dítěte udělati schopného člověka a vychovají z něho slabocha, drzouna, vychloubače.

PŘÍKLAD, JAK SE TO NEDĚLÁ.

Holčička mých známých se jednou náhodou zamýšlela, sepjala ručičky a obrátila oči k nebi. Na neštěstí jí při tom zpozorovala maminka. „Dítě, podívej se tak ještě jednou — tak . . . zrovna tak!“ Pak to musila udělat před otcem, před strýčkem, před tetičkou a nakonec opravdu přivlékli fotografa, aby udělal obrázek z malé Madony. Obraz přišel do salonu nad pohovku. Bláznovství zabralo na věky alespoň čtvereční metr. Také mne tam zavedli. „Miláčku, ukaž to pánovi . . .“ a ta chudinka musila znovu opakovat obličej Madony.

NEPODAŘENÝ SYN.

V obci, kde jsem se narodil, byl listonoš, dobrák a hodný otec, který měl myšlenky jen pro syna. Jedl suchý chléb, nedopřál si potěšení, hrbil a ponižoval se před lidmi, aby dostal zpropitné a ve volných chvílích dělal poslíčka, aby si přivydělal. Potřeboval mnoho peněz, protože chtěl mít syna pána a učitele.

Učitel! To byla jeho pýcha a jeho štěstí.

Vyprávěl každému na potkání, jaký je jeho syn chytrý, jaké dělá pokroky, jak ho učitelé chválí a jaké naděje v něm vzbuzuje.

Kdo by neznal prostořekého a lehkomyšlného kluka, byl by myslil, že to je zázračné dítě.

Šťastně se stal učitelem, ale jednoho dne všechna sláva vzala smutný konec. Mladík žil nad poměry, dělal dluhy, podvody, padělal směnky — skončilo to propuštěním z místa a žalářem.

Otec se zhroutil a proklel nezdárného syna.

A přece byl jeho syn jen otcovým obrazem: vychloubač, chvastoun, tlachal — kterému vstoupily do hlavy věčné otcovy chvalozpěvy.

Kdyby byl někdo v něm raději krotil nebezpečné sklony k velikášství, byl by se snad stal hodným člověkem.

BUĎ PRAVDOMLUVNÝ!

Má-li výchova udělati z dítěte charakterního člověka, je první podmínkou, aby vychovávala dítě k pravdomluvnosti. K pravdomluvnosti se však dítě jen tehdy vychová, když má před sebou dokonalý příklad. Dobrý příklad je všechno. Beř to s pravdou vážně, nepřeháněj, ani žertem nelži, děti tomu často špatně rozumějí. Nepokoušej se dosáhnouti něčeho u dětí sliby nebo hrozbami, které se nesplní, nebo jejichž splnění není v tvé moci. Přijde na tebe komíník! Krysař je venku! Policajt tě sebere! Tím dítě několikrát polekáš, ale za chvíli pozoruje, že si z něho děláš žerty. Otupí se v něm smysl pro pravdu a lež, naučí se přehánět, je nepřesné a nakonec se naučí lhát, nerozeznávajíc více pravdu od nepravdy. Rodiče, kteří se dávají v přítomnosti dětí zapírat, kteří na jízdni dráze udávají vědomě špatně dětské stáří, kteří s vědomím dětí píší nesprávné omluvenky, mluví před cizími jinak, než doma atd., vychovávají ke lži. Děti vyrůstají pod dojmem, že rodiče nejsou poctiví. Ztrácejí jemný smysl pro okamžité rozeznání pravdy od nepravdy. Vědomou nepravdu mluví děti obyčejně jen tam, kde jim chybí důvěra nebo kde jsou na dítě přespříliš přísní. Dětské lži, praví Rousseau, jsou dílem vychovatelů. V naprosté pravdo-

mluvnosti vychovatelově je nejlepší, vlastně jediná záruka výchovy k pravdomluvnosti.

KAŽDÁ NEPRAVDA NENÍ JEŠTĚ LŽÍ.

Nepravda se stane teprve potom lží, když je vyřčena s vědomím, že říkám něco nesprávného a s úmyslem oklamati ostatní. Ale málokdy najdeš u šesti- nebo osmi-letého dítěte tyto známky. Vypráví-li dítě v těchto letech něco nepravdivého, nemá skoro nikdy úmyslu oklamati tě. Obyčejně ani neví, že řeklo nepravdu. Nesmíš si totiž představovati dětskou duši, jako svoji. Dítěti naprosto chybí pořádek a přehlednost, jasnost a jistota úsudku, kterou máš sám. V dětské hlavě se pojmy honí ještě trochu nespořádaně. Dítě nedovede na př. rozeznávat, jestli zažilo něco včera nebo předevcírem, před rokem nebo před týdnem. Chybí mu smysl pro čas. Také nedovede do desíti let s jistotou rozeznávat, jestli něco skutečně vidělo, nebo jestli se mu zdálo v noci, že to vidí. Nedovede rozlišovati sen a skutečnost.

Duši dítěte naplňuje spousta obrazů, které je zaujímají a o kterých hovoří. Dítě se nestará, zdali jsou tyto obrazy skutečné, nebo zdali jsou plody jeho fantasie. Dítě v těchto letech to nedovede ještě rozeznávat.

Něco jiného je, když dítě na tvoji výslovnou otázku něco zapře, čeho se právě dopustilo a co nemohlo ještě zapomenouti. Ale i pak je v jistém smyslu omluvitelno. Je to lež z nutnosti, totiž lež ze strachu. Dítě snad ví, že bude za přestupek tvrdě potrestáno. Chce se chrániti. To snad není právě ušlechtilé, ale je to lidské. Strach před trestem je v takovém okamžiku tak mocný, že se zmocní duše dítěte a zažene všechno ostatní. Především nedovede

dítě ve strachu klidně uvažovati. Tím ztrácí taková lež ze strachu svoji morální hanlivost. Ovšem, nemá to být. Ale můžeš ji klidně dítěti odpustit už proto, že jsi sám trochu spoluvinen. Jsi příliš tvrdým k dítěti a proto se tak bojí, že se utíká ke lžím. Dávej pozor, abys je nezastrašil a aby nemělo příčinu bát se mluvit pravdu.

Chraň se vyptávání! Soudní přelíčení nepatří do dětského pokoje. Jsou jen pramenem nových lží.

Ani bití nepomáhá v boji proti lžím. Naopak, obvyčejně věc jen pohorší. Proti lži je nutno použití jemnějších prostředků.

První a nejdůležitější je tvůj vlastní příklad. Nedej se nikdy dopadnouti při lži, ani ne při lži dobře míněné. Nezapírej se nikdy, máš-li návštěvu. Neudávej nikdy nesprávné stáří svých dětí, abys ušetřil několik krejcarů na elektrice. Nikdy dítě nenaváděj, aby něco zamlčelo. Obklop je pouhou pravdou a otevřeností.

OTEC LHAL TAKÉ.

Jednou jsem lhal a dostal jsem bití. Za nedlouho potom jsem jel s otcem v elektrice a pozoroval jsem, že otec také lže, a že to považuje za samozřejmé. Bylo mi tehdy pět let a otec řekl průvodčímu, že jsou mi čtyři, aby za mne nemusil platit.

JAK SE MAX NAUČIL LHÁTI.

Pod mými okny si hrají známé děti sousedů. K večeru se otevře okno a z okna volá maminka: „Pojďte nahoru, děti, už se stmívá a bude brzy chladno.“ „Maminko, nech nás ještě chvílku hrát!“

Ale okno se zatím už zavřelo. Malý Max stojí nerozhodně a neví, má-li poslechnout, nebo nemá. Udělá několik kroků ke dveřím, podívá se zkoumavě nahoru a zase se zastaví a ohlíží se po kamarádech, kteří si dosud nerušeně hrají. V tom vyjde z domu služebná. Sotva dovede poslouchat, natož aby uměla poroučet! „Pojď, Maxičku!“ volá, „když hned nepůjdeš, přijde metař a sebere tě.“ A místo, aby čekala a trvala na tom, aby dítě uposlechlo, odejde zase domů. Max se rozhlíží po metaři. Ale ulice je prázdná a metař nejde. Nikdo mu nepřekáží, aby zůstal. Max se zasměje, otočí se a jde si znovu hrát, neboť s úžasem pozoruje, že mu říkají něco, co není pravda. Zpozoroval také, že mu to řekli proto, aby ho dostali domů. Děti vidí někdy daleko přesněji a pronikavěji, než si dospělí představují. I Max se dnes něčemu přiučil, bohužel ničemu dobrému. Naučil se lhát.

NESPRÁVNÝ ARGUMENT.

Teta jede se čtyřletým Bédou ve vlaku. Běďa cvičí na lavici, klepe na okno, kokrhá, je rozpustilý a vůbec, dělá tetičku „nervosní“. Když nepomohlo ani domlouvání, ani hubování, řekne teta nakonec: „Maminka se na tebe z Drážďan kouká a pláče, že jsi takový dareba.“

„Ale, tetičko,“ míní malý darebník, „takový tlustý oči maminka nemá, aby se mohla koukat do vlaku!“

ČÍM MÉNĚ RAN, TÍM MÉNĚ LŽÍ.

Prolhaný desítiletý hoch, který doposud byl vždycky bit, když zalhal, by se jistě strašně podivil, kdyby najednou bit nebyl. Patrně by si asi řekl: „To je báječné, teď

mohu lhát po libosti.“ Patrně by také asi léta ještě lhal i kdyby třeba neslyšel od matky nebo od otce jedinou lež. Když se někdo jednou lhát naučí, je těžko mu to odvyknout. Ale dříve nebo později pravděpodobně přijde den, kdy už asi lhát nebude. Proč by také lhal? Patrně ze strachu před bitím. Dílem také, aby se mstil rodičům. Mstí se za dřívější rány. Ale když vidí, že se nemusí bát ani ran, ani se nemusí mstít za staré rány, nebude mít příčinu, aby lhal. Ostatním lidem, které považuje za své nepřátele, bude asi lhát dále. Ale jakmile se přestane rodičů bát, přestane je také obelhávat. Naopak, bude u nich hledati pomoc v těžkých situacích. Namítáte, že pak nemáte prostředky dáti mu najevo, že nesouhlasíte s jeho lhaním? Nepovažujte děti za hloupější, než jsou. Chlapec, který vidí, že rodiče sami nikdy nelžou a každé lži se štítí, si sotva namluví, že by právě on byl výjimkou jejich pravidla. Ovšem, je však třeba, abyste se lhaní štítili doopravdy a netvrdili to jen tak na oko . . .

VÝCHOVA KE LŽI.

Před školním soudem stojí desetiletý hoch. Vyvine se tento soud:

President: „Proč jsi nepřišel pět dní do školy?“

Hoch: „Maminka byla nemocná, musil jsem zůstat doma.“

President: „Co jí chybělo?“

Hoch: „Nevím.“

President: „Tak, nevíš. Ležela v posteli?“

Hoch: „Ne.“

President: „Co jsi doma dělal?“

Hoch: „Pracoval.“

President: „Co jsi pracoval?“

Hoch: „Všelicos.“

President: „Pověz pravdu, každý den jsi jezdil na ledě.“

Hoch: „Kdo to povídal?“

President: „Viděli tě; víme také, že maminka nebyla nemocná. Tak to nejde, můj milý. Proč jsi zmeškal školu? Ale teď nelži a mluv pravdu, jinak budeš bit. Musil jsi zůstat doma?“

Hoch: „Nemusil, chtěl jsem jít bruslit, tak jsem řekl doma, že nemáme školu a ve škole, že musím zůstat doma.“

President: „Tak je to tedy: lhal jsi doma i ve škole, co?“

Hoch: „Já už to neudělám!“

President: „A ještě něco. Učitel říká, že bereš věci kamarádům. Hledají je po všech koutech a po dvou nebo třech dnech je vrátíš. Kam je zanášíš?“

Hoch: „Schovávám je doma.“

President: „A proč to děláš?“

Hoch: „Je to tak veselé, když všichni hledají.“

President: „Podivná radost a bude přísně potrestaná. Jdi vedle do pokoje a počkej, až tě zavolám. Co tomu říkáte pánové, jak máme potrestati toho zkaženého chlapce?“

Různé hlasy: bití, vězení, po škole, opisovat tresty.

V tom se hlásí o slovo hochův soused, který je náhodou také ve školní radě:

„Slovíčko, pánové. Neměli bychom potrestati otce místo hochů?“

Všeobecný údiv.

President: „Prosím, vysvětlete nám...“

„Nuže, poslyšte, pánové: bydlím právě vedle malého

zločince a často jsem se pozastavoval nad jeho výchovou. Když hoch byl ještě malý, vídal jsem ho často v zahradě, jak si hraje s otcem míčem. Arnold byl tehdy tři nebo čtyři roky. Najednou brek a křik: míček se ztratil! Otec k tomu přihlíží a za chvíli vyndá míč z kapsy. „Vidíš, už jsem ho našel!“ Chlapec jáásá: „Tatínku, ty jsi jej měl a proto jsem jej ztratil!“ Otec ho také naučil bráti se stolu cukr, aby maminka nevěděla. Hoch to prý umí jako eskamotér. Jednou vidím hoča, jak stojí na rohu u zahrady. Pozoroval jsem ho. Čeká na něco, myslím si. Tází se ho: „Proč tu tak dlouho sám stojíš?“ „Musím čekat na pána, na cestujícího s černým kufříčkem. Až přijde, musím mu říci: tatínek není doma, je v Curychu na pohřbu.“ „A kdo vám umřel v Curychu?“ „Nikdo, ale cestující teď k nám nesmí, tatínek nemá peníze. Když to dobře udělám, řekl tatínek, dostanu dvacet korun. Tamhle jde, to je on. S bohem . . .“ Tehdy už jsem hoča litoval, že je tak vychováván. Chlapec musí chodit do obchodu a omlouvat otce, že je nemocen, a zatím mu nic nechybí, jen chuť do práce. Není divu, že chlapec dělá tytéž kousky pak pro sebe. Myslím, že patří otci trest.“

Hochovi bylo vysvětleno, jak špatně se chová, a byl varován.

Otec dostal dopis, který se mu sotva zalíbil.

Doma byl chlapec zbit, protože řekl ve škole pravdu. Není to strašné?

VYNECH PÁNA BOHA!

Ve výchově zmůže osobnost vychovatele zázraky. Čím silnější, samostatnější a svobodnější je, tím trvaleji a intenzivněji působí na dítě. Z takové osobnosti vychází netušená a nevysvětlitelná síla sugesce. Výchova je tajemství, která někdy působí zázraky. Všechny cenné prameny zdárného výsledku však zmizí, postaví-li vychovatel nad svoji autoritu ještě jednu vyšší autoritu, která je věčně neviditelná a brzy se stane problematickou. Dítě dovede pochopit jen hmatatelné a smyslům přístupné pojmy a naprosto není s to představit si pod pojmem Boha, který prý bdí nad jeho skutky a který je nejvyšší instancí nad jeho životem, něco jiného než banální a možná dost že groteskní a směšnou figuru. Později se mu dostane vysvětlení a na svoji představu Boha hledí s úsměvem. Jak to před ním ospravedlníš? To jsou pak trapné a nepěkné následky, jimiž vychovatel ztrácí a dítě ničeho nezískává. Raději Pánbíčka vynech. Nedělej z něho ani dětskou opatrovnici, která střeží každý krok tvého miláčka, ani policajta, kterého se dítě bojí a před nímž se schovává. Také tupou a nevkusnou mystikou dětských modliteb si nepomáhej. Raději zkus působiti na dítě veselou a radostnou silou vlastní osoby.

NEDĚLNÍ ROZHOVOR O BOHU.

V neděli dopoledne chodíme na procházku, moje dce-
ruška a já. Slunce září nad krajinou. Vdechujeme mladý
den a čím dále jsme od města, tím veseleji a volněji je
nám. Díváme se tak náruživě, že ani nepřerušujeme
mlčení.

„Tatínku,“ hlásí se najednou malé srdíčko, „co je to
vlastně Bůh?“

Věděl jsem, že tato otázka jednou přijde. Když jsem
o tom přemýšlel, připravil jsem si také odpověď. Nyní
však, když božské jarní jitro vynutilo si u dítěte tuto otáz-
ku, byl jsem přece překvapen.

„Co je Bůh? Milé dítě, to je těžko říci. Možná, že to je
vůbec to nejtěžší, nač se mne ptáš. Tak dlouho, jak jsou
lidé, kladou si tuto otázku. Mnoho lidí se pokoušelo o od-
pověď. Ale nikdy se ještě neřeklo něco, co by nám vy-
světlo Boha a učinilo ho pochopitelným.“

„Ale my mluvíme ve škole pořád o Bohu.“

„Ovšem, tvrdí se, že Bůh stvořil svět, i nás a všechno,
co žije. Že ví o nás a je všemohoucí, vševědoucí a pře-
dobrý. Někdo si ho představuje jako osobu, která žije
nad mraky v nebi. Někdo ho zase považuje za sílu, za
ducha. Jiní zase tvrdí, že si Boha jenom namlouváme a
že vůbec není.“

„Je nebe, tatínku?“

„To modré, co vidíš, je vzduch. Nad vzduch se ještě
nikdo nedostal. Nebe s Bohem a anděli ještě nikdo ne-
objevil. Myslím si tedy, že žádné není.“

„A co ty si myslíš o Bohu, tatínku?“

„Nedovedu si představit, že by byl Bůh mužem, který
řídí celý svět. Je-li silou, nemusím ho jmenovati Bohem.

Myslím, že lidé, mluvící o Bohu, si představují vnitřní hlas, který v nás někdy rozmlouvá . . .“

„Jaký hlas?“

„Nu, někdy si docela tiše říkáme: chci býti hodným a pilným člověkem, chci pracovati a milovati pravdu, chci pomáhati chudým a slabým, vidíš, tenhle hlas asi jmenují lidé Bohem, to si myslím.“

„Ale tatínku, pak přece nemusíme říkat: Bůh chce, abych byla hodná. To řeknu raději: chci býti hodná!“

„To máš, miláčku, docela pravdu. Já chci, my chceme . . . na nás záleží. To je to tajemství. Bůh je v nás. Naše opravdová a poctivá vůle k dobrému, to je Bůh!“

Dvě dětské oči hledí na mne vděčně a plny pochopení, maličké srdíčko tluče volněji. Putujeme sluncem, dva nevěrci, s krásným, živým Bohem v srdcích . . .

VYCHOVÁVEJ

K SAMOSTATNOSTI!

At se z našich dětí stanou samostatní a přímí lidé. Žádejme to na nich. Co však žádají ony na nás? Abychom jim k tomu pomohli. Jen ti lidé, kteří mohou od mládí vyzkoušeti svoji vůli, dovedou se mírniti a držeti ji na uzdě. Jen ti, kterým bylo dovoleno volně svoji vůli nakládati, mohou si uvědomiti velikost zodpovědnosti, kterou na sebe berou, jednají-li podle své vůle. A jen ti, kteří se naučili uváděti v harmonii a soulad svoje činy, vůli a zodpovědnost ze svých skutků, mohou dosáhnouti velkou a neoblomnou důvěru v sebe. Omezujete-li dětskou samostatnost, dopouštíte se na dítěti těžkého hříchu. Nutíte je, aby se odnaučily rozhodovat o sobě. »Tatínku, smím?«, »Maminko, dovoliš?...« to je zakázáno a to je dovoleno..., tím dítě vycvičíte, ale nevychováte. Jde-li o něco velikého, mluvejte s dítětem rozumně, vyložte mu důvody pro a proti, pokoušejte se získati si jeho souhlasu a uznání a neodmítejte zásadně jeho náhledy a názory na věc. V maličkostech mu však nechte po vůli. Vyrostete při tom v samostatného, svobodného, statečného člověka. A ještě něco důležitého: uvědom si, že rodina je pro

dítě světem a že si nevědomky spojuje svoje představy o světě se svými dojmy z domova. Způsob, jakým s dětmi zacházejí rodiče, přenáší pak mimoděk na všechny lidi vůbec. Všechno, co pak v život věří, co ho zklame a co dokáže, dá se pravidelně odvoditi od jeho prvních zážitků v domově. Dej tedy pozor, abys dítěti vštípil víru, že něco dokáže, abys je nenaučil strachu a nezdatnosti svým neustálým hubováním a opravováním. Nedej v dítěti vzkličiti strachu, že se musí mít neustále před něčím na pozoru a že se musí bránit proti násilí, přesile a nespravedlivosti. Naopak, nauč je víře, že to není těžké vycházeti dobře s lidmi, i když jsou větší a silnější a mocnější, a že je život úloha, kterou lze docela dobře rozřešiti s trochou odvahy a nebojácnosti!

RŮZNÉ PŘÍKLADY.

Ve vlaku sedí vedle mne chlapeček. Hlídán pozorně svou matkou, dívá se jasnýma očima do světa. Supící a kouřící lokomotiva budí jeho obzvláštní zájem.

Sotva se vlak pohne, klekne si na lavici. Puf-puf chce vidět, puf-puf! volá bez ustání.

Ale matka nestrpí, aby klečel na lavici a díval se z okna. Má sedět způsobně jako ona a jako ostatní — nepohnutě, bez zájmu, tupě.

Na její ustavičné pokusy, aby dostala chlapce od okna a udržela na sedadle, pravím dobrácky a s povzbuzujícím úsměvem na maličkého: „Ale vždyť nevyrušuje a sedí tak způsobně —“

Tu odpoví matka krátce: „Aťsi, nemusí prosadit svou!“
Ubohý chlapec!

- - - - -

„Vezmeš si dnes na procházku zelené šaty!“ poroučí matka.

„Vzala bych si raději ty bílé, jsou lehčí a je mi v nich v tom vedru lépe.“

„Vezmeš si ty zelené!“

„Ale proč?“

„Proto! — Už ani slovo!“

Je to vlastně rozumnější, aby si vzala bílé šaty — myslí si matka potichu, to dítě má pravdu. Ale už to jednou poručila; myslí si, že by ublížilo její autoritě, kdyby dala dítěti za pravdu. Zůstane tedy při zelených šatech, které jsou silné, těžké a nepohodlné.

To, co pokládá za autoritu, je pouhou svévolí, a z dítěte bude jednou úplná houba nebo nevraživý, nedůtklivý člověk.

- - - - -

Dva chlapečkové si hrají míčem. Míč přeletí plot a nelze ho nalézt. Jeden z chlapců však myslí, že jej má ten druhý v ruce. Mužiček vysvětluje: „Nemám ho, povídám ti, a když ti to povídám, tak je to pravda.“ Matka, která u nich sedí, se do toho vloží a ptá se znovu, nemá-li chlapec míč. Mužiček vysvětluje znovu s určitostí, že jej nemá, ale matka mu prohledá kapsy, dá si ukázat ruce a nechce mu věřit. Tu se malý vytrhne a křičí vztekle: „Nemám ho, vždyť to pořád říkám.“ Jiná mimojdoucí žena řekne: „To je svéhlavé a vzdorovité dítě!“ Ale dítě nebylo vůbec vzdorovité, chtělo jen, aby uvěřili jeho slovům:

žádalo důvěru ve svou pravdomluvnost a ukázalo po prvé, jak je jeho víra pevná a čistá, ale byla mu projevna nedůvěra. Jiný obraz: dvanáctileté děvče miluje vášnivě knihy. Chtělo by jen číst a číst, to je jeho největší štěstí. Matka se však domnívá, že mladé dívky mají vyšívat a háčkovat a bere děvčeti knihy, nedovolí také, aby si je vypůjčovalo. Tu si dítě ušetří s námahou několik haléřů, které tu a tam dostane, a koupí si laciné knížky z dětské knihovny. Opatrně uschovává své poklady ve školní zásuvce. Jednoho dne je matka nalezne a je tím pobouřena, protože v tom nevidí nic jiného, než vzdor a tvrdohlavost. Vezme jí knihy a začne velký výslech. Byla to tvrdohlavost? Ne, byl to projev pevné a neoblomné vůle, která chce dosáhnout cíle. Rozumná matka by dítě nepotrestala, ale řekla by: „Když máš tak ráda knihy, můžeš si je nechat. Nebudu nic namítat proti čtení, ale nesmíš proto zanedbávat jinou práci.“

Čiperný chlapeček vyskočí před matkou z elektriky a stojí nyní rozzářen před ní a čeká na uznání svého hrdinství. Ale matka ho ještě za to vyhubuje: „Kdybys byl upadl, to bys byl dostal!“ Chtěla totiž, aby chlapec počkal a dal se sundat dolů. Vypadá to skoro, jako by jí bylo tajně líto, že kluk neupadl „za trest“ za svou drzou samostatnost. Podivuhodná matka! A tady docházíme v myšlenkách opět k podobnému podivuhodnému příkladu matky: chce sedět na lavičce na sluníčku, ale její děti chtějí běhat kolem. Nedají se tato rozdílná přání co nejjednodušeji spojit? Ale ne, matka nedá pokoj, dokud nesedí po její pravici i levici napovrch „způsobně“, vnitřně ovšem bouřící se dítě. Má jistě také důvody pro své jed-

nání, jen jeden důležitý důvod nezná, že děti smějí být také někdy samostatné.

SAMOSTATNOST TAKÉ U SLABÝCH A NEMOCNÝCH DĚTÍ.

Jsou děti, jejichž nervosní založení se jen tím silně rozvinulo, protože je jejich nervosní matka stále hlídala a způsobila, že jim všechny obtíže a všechna nebezpečí připadají co nejtěžší. Děti se však musí učit odvaze, musí se pokoušet a zkoušet! Je na příklad lépe ukázat dětem používání nůžek, než jim je zakazovat. Nehledě k tomu, že dítě v nestřeženém okamžiku sáhne po zapovězené věci a může se pak z neobratnosti lehko poranit, je výchovné dovolit mu zacházet s věcí v jistém smyslu nebezpečnou, když se naučilo správnému zacházení. To cvičí odvahu, jistou obratnost. Čím více se naučí dítě odvaze k podobnému zacházení, tím lépe. Dítě se má také naučit nosit křehké věci; není dobře brát mu je prostě z ruky. Kde má vzít odvahu, když musí obcházet všechny nástrahy? Ukažte dětem (i děvčatům), jak mají šplhat, a pak je nechte šplhat, to je posílí a upevní jejich odvahu! Naučte děti, jak mají přejít jízdni dráhu, pak — nejdříve pod dohledem — je nechte samotny přejít. Dítěti, které je zvyklé na samostatnost, se nestane tak často neštěstí, jako tomu, které je hlídané a odvislé. Dospělí se nemají také starat o každou hádku, která povstane v kruhu dětí; nejde-li o vážné, trvalé spory, musí si děti samy najít východisko. Takové věci se nesmějí před dítětem brát příliš tragicky, připadá si pak příliš důležité; také nesmějí vychovatelé tvrditi, že „jsou ti druzí na ně zlí“. V dítěti se

podporuje citlivost a rozmarnost, když se mu ustavičně dává za pravdu a ostatním se přikládá zodpovědnost. Již u docela malých dětí se začíná s tím nesmyslem, když se tluče stůl, o který se uhodily. „Dej po druhé pozor,“ je správnější odpověď.

POMAZ DÍTĚTI K SEBEVÝCHOVĚ!

Sebevýchova je to největší ve výchově. A to nejtěžší. Sebevýchova předpokládá nejvyšší rozvahu a duševní jasnost, vyžaduje vnitřní rovnováhu a silnou vůli. Sebevýchova je sebezkoumání, sebeovládání, sebekázeň. Kdo se dovede sám vychovávat, je vlastním pánem a vlastním sluhou, je volný a stojí pod zákony, které si sám určil, je současně učitelem a žákem. Nejvyšší neomezenost a nejvyšší omezení jsou v něm spojeny. Sebevýchova je především sebepoznání. Dítě si musí být vědomo svého názoru, své svobodné vůle, musí znát a dodržet hranice svého jednání. Tím se mění sebevýchova v sebeúctu. Dítě má cítit radost, zadostučinění a hrdost nad tím, že ovládá svou vůli, že jsou pudy a vášně v jeho moci. Tím se vyjadřuje sebevýchova jako sebeovládání. »Při každém přizpůsobení se společenskému životu se předpokládá lidská schopnost pozdvihnout své jednání z okruhu pouhé instinktivní reakce a kontrolovat je svým světem představitosti« Tím, že ovládání a svoboda, kázeň a rozhodnutí, nutnost a vůle nalézají nejvyšší instanci v osobnosti člověka, stává se ze sebevýchovy seburčení. A to je koruna celého výchovného díla.

JEN NA MALIČKOSTI ZAPOMNĚLI . . .

Vždycky se setkáme s rodiči, kteří se snaží vyhnout pocitu vlastní nejistoty přehnaným výchovným uměním. Všecek jejich život je propleten přemoudřelými pojistnými větami. Těmi zasahují do výchovy, naučí děti téže nejistotě, jakou mají sami, a tak zakládají jádro k bouřlivým reakcím „mužského protestu“, kterými může být nezměrně posílena lakota, ctižádostivost, závist, vzdorovitost, mstivost, krutost, předčasná sexuální zralost a zločinné pudy. Ačkoli se stupňuje nezdar jejich výchovného díla, pokládají se takoví rodiče často za rozené pedagogy. Často se jim to podaří: zabírají do okruhu svých úvah všechny nepatrné možnosti. Jen na maličkost zapomněli: vyvinout odvahu a samostatnou energii svých dětí, zanechat vůči dětem své neomylnosti, nechat jim volnou cestu. S tvrdšíjnou sobeckostí, které si sami neuvědomují, kladou se v cestu rozvoji vlastních dětí, až jsou tyto donuceny je překročit.

(Alfred Adler: Léčení a tvoření.)

HLEDÁ SE POMOC.

„Čím bys chtěl vlastně být, chlapče?“ ptal se sluha Robert poněkud přísně. — Petr se díval k zemi a přemýšlel.

„Ach, nechtěl bych vlastně být ničím zvláštním, víš. Chtěl bych jen, abych už byl ze školy venku. V létě bych chtěl nosit jen docela bílé šaty a také bílé střevíce, a nesměla by na nich nikdy být ani ta nejmenší skvrna.“

„Tak, tak,“ káral ho Robert. „To říkáš nyní. Ale nedávno, když jsi byl s námi, měl jsi hned bílé šaty plné skvrn od třešní a trávy, a klobouk jsi docela ztratil. Pamatuješ si ještě?“

Petr zchladl. Přivřel oči a díval se skrze dlouhé řasy.

„Za to mne již maminka tenkrát tak vyhubovala,“ řekl pomalu, „a nemyslím, že by ti poručila, abys mi to zase povídal a trápil mne tím.“

Robert zavedl hovor jinam.

„Tak ty bys chtěl stále nosit bílé šaty a nikdy je neumazat?“

„No, někdy přece ano. Ty mi vůbec nerozumíš! Ovšem, že bych chtěl někdy ležet v trávě nebo na seně, nebo skákat přes louže nebo lézt na strom. To je přece jasné. Ale když jsem někdy byl divoký a trochu jsem se vztekal, nechtěl bych za to dostat vyhubováno. Chtěl bych pak jít docela tiše do svého pokoje a vzít si čisté nové šaty, a pak by bylo vše zase dobře. Víš, Roberte, myslím opravdu, že nemá hubování žádný smysl.“

„To by se ti hodilo, co? Pročpak?“

„No, podívej se: když někdo udělal něco, co není správné, tak to přece hned potom sám ví a stydí se. Když jsem hubován, stydím se mnohem méně. A někdy jsem přece také hubován, i když jsem nic zlého neprovedl, jenom že jsem tu právě nebyl, když někdo volal, nebo protože je maminka právě ve špatné náladě.“

„Musíš si to všechno spočítat, milý hochu,“ smál se Robert, „zato děláš jistě dost špatného, co nikdo nevidí a za co tě nikdo nehubuje.“ Petr neodpověděl. Bylo to vždycky totéž. Když se dal někdy strhnout k tomu, aby o něčem mluvil s dospělým, co mu bylo skutečně důležité, pak to vždycky skončilo zklamáním nebo pokořením.

NABÍZÍ SE POMOC.

Matka sedí ve svém pokoji. Syn vejde a zabouchne velmi hlučně dveře. Matka vstane: „Což jsem ti již tolikrát neříkala — —?“ následuje políček a vyhazov. Jaký

bude následek? Chlapec jde k sestřám a řekne: „Maminka je dnes nervosní.“ V nejlepším případě se chlapec naučí zavřít v přítomnosti své matky tiše dveře — ale o „etice zavírání dveří“ nemá ani ponětí. Tiché zavírání dveří je jako dresura psa, bez vnitřní účasti. Daleko účinnější by byl rozhovor mezi matkou a synem, docela klidný, laskavý rozhovor. K tomu si však musí matka zvolit právě ten okamžik, kdy hoch náhodou vejde do dveří docela tiše a slušně. „Výborně, Karle, to se mi líbí, tak to bylo dobře, vidím, že se z tebe stává gentleman! Tak pěkně, ohledně a tiše jsi zavřel dveře!“ „Gentleman?“ ptá se Karel, „co je to?“ — „To je anglické slovo, označuje se jím v Anglii dokonale vzdělaný a rytířský muž. — Nej-silnější muž je také nejněžnější, nejjemnější, protože se sám ovládá. Vidím, že to nyní také cítíš — pomohu ti při tom, udělám ti takový návrh: Zapomeneš-li zase jednou a přijdeš příliš hlasitě, řeknu jen „příliš hlučně“ — pak se vrátíš a vejdeš ještě jednou a zavřeš docela tiše. Když tu bude návštěva, řeknu ti to ovšem až potom.“

MISTROVSKÝ KOUSEK.

Frantík pozdě vstal a musí hrozně spěchat, aby přišel včas do školy. Ale při vstávání se mu nic nedaří. Když chce vklouznout do košile, zpozoruje, že je naruby, s knoflíčky dovnitř, a musí si ji s brucením zase svléknout. Když si obuje botu, přetrhne se šňůrka. Když vezme mýdlo do ruky, vyklouzne mu a zapadne pod postel. Při shledávání školních knih mu jedna chybí. Vztekle běhá po pokoji, shodí květináč a matka jej přísně donutí, aby sebral prst a střepiny. Je bez sebe vzteky. Konečně odchází. Když je na schodech, musí se ještě vrátit, protože

zapomněl snídání. Bez dechu seběhne konečně se schodů. Když je na ulici, otevře se nad ním okno, a jeho pečlivá matka volá dolů: „Frantíku, pojd' honem nahoru a vezmi si přezůvky, je dnes venku vlhko.“

Co by většina hochů nyní řekla nebo udělala? Nebudeme to raději opakovat. A ti dobře vychovaní by asi vyšli opět mlčky do schodů — ale s tváří, která je docela zkamenělá tichým vztekem.

Ale Frantík — neříkám, že Frantík již ve skutečnosti žil, ale bude jistě jednou v budoucnu žít — Frantík dokáže neslýchaný, mistrovský kousek: vši silou se přemůže, spěchá do schodů, vejde s veselou tváří a řekne: „Děkuji ti, že jsi mi to připomněla,“ oblékne si přezůvky a bručí si při tom krásnou písničku: „Přišlo jaro — —“, řekne pak přívětivě s bohem a běží do školy; samou radostí nad svým vítězstvím, přirozeně těmi největšími loužemi.

(W. Foerster: Výchova mládeže.)

TRESTEJ, JEN ABYS POMÁHAL!

Proč trestáš dítě? Víím, co odpovíš na tuto pedagogickou otázku: protože bylo nezpůsobné, protože je chceš vychovat k něčemu lepšímu, protože — — Nu, dobrá. Myslíš, že šlo při trestu vždy jen o opatření, která byla nutná a nevyhnutelná v zájmu výchovného účelu a výsledku. Dovol mi, abych o tom pochyboval. Nechci rozvíjet otázku, je-li trest ve výchově vůbec oprávněn nebo ne; tím méně chci zastupovat krajní stanovisko, že se obejde vychovatel vůbec bez trestů. Pochybuji jen, že by tresty, kterých na děti užíváš, byly míněny vždy jako výchovný prostředek a měly by býti jako takový oceňovány. Pozoroval jsem tě totiž často, doma, na ulici, při práci. Tvůj malý Pepíček,

který vedle tebe hopsal, viděl květiny, ptáky, mraky — ale ne cestu a kámen, o který zakopl; když upadl na nos, vykřikl hlasitě leknutím — co jsi udělala? Přiskočila jsi, zdvihla jsi ho, vyhubovala mu hlasitě a dokonce mu natloukla? Abys ho vychovala? Abys událost napravila? Ne, z nervosy, nevole, vzteku. Tvé dítě si hraje s míčem a shodí při tom květináč s okna; jde ti pro něco a ztratí peníz z hrající si ruky; přijde se skvrnami od trávy na nedělních šatech, s dírami v kalhotech. Jak rychle jej trestáš, jak je tvoje ruka hbitá! Děláš to všechno pro výchovu? Chceš tím dojít výchovného cíle, který jsi si určila? Tvrdím, že ne. Všechny tyto tresty jsou v devadesáti ze sta případů jen mimovolným výrazem hněvu, vzteku, rozčilení. Neovládáš se, jsi otrokem svého affektu, jsi slepá rozčilením — proto hubuješ, trestáš, biješ. Pamatuj si: je-li již trest nutný, nesmí nastat v hněvu, v rozčilení, nesmí být východiskem tvé nevole, zloby, vzteku a msty. Trestej jen, abys pomáhala, abys dítě napravila, přivedla na správnou cestu.

RODIČE, KTERÍ SVÉ DĚTI BIJÍ,

měli by se zamyslet nad tím, spojují-li s tím vždycky výchovné úmysly, když pozdvihnu ruku k ráně. Neení to u nich často pouhý výbuch hněvu, docela tak, jako u dětí, které nedovedou v hádce ovládnout svůj hněv a hledají zbraň v pračce? Kdo však nedovede ovládnout svůj hněv a dovede si ulevit jen silou svých paží, ten je jistě ubohý vychovatel. Shledal jsem, že ty nejsamostatnější povahy mají nejpohotovější ruce.

(Herrmann Weimer: Domácnost a život
jako výchovné prostředky.)

ŠKOLA SE ČASTO PODOBÁ MALÉ TRESTNICI

nebo káznici pro děti. Místo aby tu byly děti vychovávány, dělá se všechno, aby se od toho odpudily; tělesné tresty, tresty, tresty, tresty, tresty a stále jen především tresty. K tomu domácí úkoly a donucování k náboženské víře! Místo aby se učitel snažil láskou a probuzením zájmu připoutat k sobě přirozenou pozornost dítěte, je sám ztěsnán do přísného programu jako do svěřací kazajky. Zákazy obklopují pobyt v této dětské káznici. To a to a to se nesmí. Tam a tam se nesmí chodit. To a ono se nesmí dělat. Samé negace životní radosti a svobody! Není ani památky po nějakém hřejivém pocitu, po hnutí sociálního citění, po lásce a nadšení pro ideály, pro sociální a dobrá předsevzetí, která by se dala uplatnit pro život. Učí se tomu nejvýš nazpaměť ve formě nudných přísloví a nepřirozené řeči, které dítě stěží rozumí, která mu vnuká jen odpor k morálce.

(Aug. Forel: Mozková hygiena žáků.)

„JEN POČKEJ, AŽ PŘIJDEŠ DOMŮ!“

Kámen prolétl vzduchem, ale byl namířen příliš nízko. Místo, aby trefil vrabce, sedícího na okapu, vlétl do okénka na půdě — břink.

Ó, hrůzo! Petr docela zbledl a rozhlížel se.

Nebylo tu nikoho, kdo by ho byl viděl. Rychle za křoví, tam byl ukryt.

V tom okamžiku vyšla matka ze dveří a spatřila právě cíp kabátu utíkajícího.

Slyšela řinčet sklo, mimo to znala svého hochy a jeho kousky. Situace jí byla hned jasná.

Zmocnil se jí vztek, že se jí vehnala krev do obličej; nyní se ještě rozzlobila, protože jí provinilec uprchl.

„Nu, počkej,“ volala zlostně a hrozila rukou, „jen až přijdeš domů, dostaneš bití!“

Petr seděl s tlukoucím srdcem za křovím. Všechna radost a bezstarostnost ho opustila. Slunce najednou nesvítilo již tak jasně, louka nebyla již tak pestrá. Kdyby už byl večer a on ležel v posteli — kdyby už měl trest za sebou — — —

Strach jej trápil a trpkost mu svírala srdce. Nechtěl opravdu to okno rozbít. Proč měl tedy být trestán? Správi se tím zase okno? A proč se maminka hned tak rozzlobila? Maminka, pro kterou měl tak měkké, něžné pocity v srdci — — — Byl by jí rád řekl, že za to nemůže, že nechtěl nic zlého udělat, že ten kámen — opravdu, ten neobratný kámen byl vinen — že — — Ale nevypravil by ze sebe ani slova ze strachu, neboť stále mu znělo v hlavě vyhrůžné a hrozné: „Počkej, až přijdeš domů — —“

POMÁHAT, NE MSTÍT SE.

Když přišly mé děti ze školy, směly si ještě hrát se sousedčinými dětmi, než byl oběd hotov. Ale — musily přijít hned, jak je zavolám! To byl pevný zákon, a bylo někdy dětem zatežko jej vyplnit. Musily být víckrát volány nebo náhle docela zmizely.

Jednou, když má dceruška uložila ke spaní své panenky Annu a Minku a šla spat, řekla jsem jí, jak mne to bolí, že jsou tak často neposlušny a nepřijdou hned na volání k obědu. „Řekni mi, co bys dělala, kdyby se tak chovala tvoje Anna a Minka?“

Maličká chvíli přemýšlela a pak řekla: „Potrestala bych je přísně.“ „Potrestala?“ ptala jsem se udiveně. „Myslím, že bys měla raději dětem pomoci, aby byly dochvilnější — jsou ještě malé, a není jim to jistě snadné.“ „Ano,“ řekla, „ale víš, mami, ony by to jistě zase zapoměly, kdybych je trochu nepotrestala.“

„Tak,“ řekla jsem, „a jakého prostředku bys užila, abys je odnaučila tomu špatnému zvyku?“

Dlouhá pomlčka; pak promluvila maminka panenek s ustaraným obličejem: „Myslím, že bych jim nedala nic jíst, kdyby hned nepřišly.“

„Tak, a myslíš, že je to tak veliký nezpůsob, že by měly proto tvé děti hladovět — docela hladovět?“

„To je pravda; pak by byly nemocné a slabé — víš co, mami, dostaly by k obědu jen suchý chleba.“

„Tak — a co bys řekla, kdybych vám taky dala jen suchý chleba, když mne neposlechnete na zavolání?“

Tu se maličká ulekla a začervenala.

Po několika dnech jsem se opět nemohla dětí dovolat. Žádné volání nepomáhalo. Nyní přišel okamžik, kdy musím zakročit, aby si uvědomily svou povinnost.

Když přišly, bylo již sklizeny se stolu.

„Máme hlad, maminko!“

Hned ležel před nimi suchý chleba.

„Rozumíte, musím vám pomoci, abyste se naučily přesnosti.“

Děti na sebe zmateně pohlížely a váhaly dát se do jídla. Ale pochopily přece, že jsem jim chtěla jen pomoci, ne se mstít.

Když se konečně zakously do chleba, objevily, že jsem jej přece trochu pomazala máslem. Nyní překonala láska všechen smutek. „Maminko, milá maminko,“ volaly nadšeně, „ty jsi jej opravdu namazala, a Anna s Minkou by musily jíst docela suchý chleba.“

VYCHOVÁVEJ BEZ BITÍ!

Nechceš-li snížit sebe a své dítě, nepoužívej za žádných okolností při výchově hole. Neříkej, že to nejde. Jde to, když chceš. Tělesný trest charakterisoval již Komenský srovnáním vychovatele s hudebníkem, který tluče do rozladěného nástroje pěstmi, místo aby použil uší a rukou k jeho naladění. Bití ponižuje, místo aby vychovávalo, rozbíjí, místo aby stavělo. Vede k zbabělosti, podřízenosti, slabosti vůle a bezcharakternosti, vede ke lži a vyvolává nízké pudy a instinkty, zabíjí stud a pocit čestnosti, dusí sebedůvěru a pocit osobnosti. Příčí se výchově k vůli a svobodě a ničí každou ranou něco dobrého, čistého a šlechetného v lidském duchu. Proletariát, který ve svém boji za osvobození stojí proti světu plnému nepřátel, nemůže k svému boji potřebovat nahrbené, zbabělé, oslabené a zbité lidi. Vyžaduje osobnosti a charaktery, přímé povahy s rovnou, zdravou vůlí, s pocitem odpovědnosti a hlubokou touhou po svobodě. Takoví bojovníci musí vyjít z klína proletariátu, musí býti živeni myšlenkou na osvobození a vyrůstat v bouři třídního boje. Kdo ochromí vůli jednoho z nich, oslabí sílu, přistříhne křídla bojovnosti, prohřešuje se na ideálech, které žijí v socialismu a na budoucnosti lidského pokolení. Proto pryč

se středověkými prostředky, bičem a holí z naší výchovy!

NEPOCHOPITELNÉ.

Bylo pochopitelné, že se dříve užívalo bití, aby se vychovali otroci a sluhové; také je pochopitelné, že dnešní společnost, která zakládá svou existenci na práci a podrobení mas, dovolí ve svých školách bití — alespoň dětí, které jsou určeny k vykořistění a ovládnutí — i když se tomu naše pocity slušnosti brání a přičí. Ale nepochopitelné je, že v proletariátu, kde planou všechny plameny svobody a žijí všechny síly k lepšímu bytí, hraje tělesný trest při výchově dětí, jak se zdá, nevyhnutelnou, ale jistě smutnou a zahanbující úlohu. Tady vlekou generace dosud okovy svého otroctví a dědictví své tvrdé a temné minulosti.

O SYSTÉMU BITÍ.

Tluče-li chlapec svou sestřičku, tluče matka jeho — a myslí, že hoch pozná rozdíl mezi ranami, které dostává, a ranami, které rozdává, a že pochopí, že to jedno je oprávněný trest, to druhé však ošklivé jednání. Ale dítě má bystřejší logiku a cítí, že je to docela totéž, ačkoli to matka jinak jmenuje. V jedné škole jsem jednou slyšel o dítěti, které bylo v každém ohledu tak odpuzující, že se všichni shodli na tom, že mu bití jen prospěje — až se dověděli, že jenom otcovy rány z něho udělaly to, čím bylo. A kdyby se sestavila statistika „ztracených synů“, bylo by mezi nimi jistě více ztlučенých než rozhýčkaných.

Chlapeček dostal ve čtyřech letech po prvé — a na štěstí naposled — bití. Když ho pak večer chůva vybízela, aby

se pomodlil, vyrazil ze sebe: „Ano, dnes mám opravdu Pánu Bohu co říci,“ a nato se vážně modlil: „Milý Bože, utrhni mamince ruce, aby mne nemohla bít!“ —

Nic by tak neprospělo rozvoji výchovy, jako kdyby se tohle stalo všem obhájčům bití, neboť by se pak naučili vychovávat hlavou místo rukama.

Nedostatek sebeovládání, nedostatek inteligence, nedostatek trpělivosti a nedostatek důstojnosti — to jsou čtyři základní kameny, na kterých spočívá systém bití.

Rány vyvolávají vlastnosti otroků, ne svobodných lidí. Bití odevzdává slabšího a bezbrannějšího do rukou silnějšího, a ještě nikdy neuvěřilo dítě ve svém srdci tomu, co potvrdilo svými rty, když se pokoušel vychovatel přesvědčit je, že je bije z lásky, protože musí. Dítě je příliš bystrý tvor, aby nevědělo, že takové „musiti“ neexistuje, a že se může láska projevit lepším způsobem.

Jakou trpkost a mstivost, jakou podlézavost vyvolává tělesný trest! Ze zbabělého dělá zbabělejšího, ze vzdorovitého vzdorovitějšího, z tvrdého tvrdšího. Sílí oba pocity, které jsou kořeny všeho zla ve světě; nenávisť a strach!

Kolik nesprávných přiznání vynutilo bití nebo strach před bitím; kolik smělých činů, podniků, fantasií a tvůrčích schopností tento strach potlačil! A tam, kde nevyvolají rány lež, brání plně upřímnosti, bezprostřední odvaze ukázat se takovým, jakým člověk je. Pokud se vůbec vyslovuje v domě slovo bití, nemohou být děti naprosto čestné.

A pokud používá domácnost i škola tohoto výchovného prostředku, vyvíjí se v dítěti hrubost na účet lidskosti. Dítě používá proti zvířatům, mladším sourozencům, přátelům

metody, které se užívá proti němu, a s týmž odůvodněním: že se špatnost musí vyhnat bitím.

(Ellen Key, Století dítěte.)

VÝCHOVA K NÁSILÍ

začíná již u kojence. Výchova znamená především pomoc při rozvoji. Kdo by toho měl více zapotřebí, než kojeneček, který má jen jediný výraz pro všechny svoje přání: křik. A jak často odpovídá matka na křik kojence plácnutím bezbranného tvorečka. Dítě křičí, matka se již předem domnívá, že snad dítě křičí, protože je mokré. Rozbalí je, vidí, že je suché, a nyní začne blahodárná výchova zlomení vůle. Matka cítí zklamání ve svém předpokladu, dítě tedy křičí „ze zloby“, a ta se mu musí včas vyhnat. Plácne je tedy a připojí k tomu sladké mateřské slůvko: „Já ti dám, protivný křiklouně!“ a už leží znovu zabalené dítě v kolébce, která se trochu kolébá, a již je matka opět u své práce. Ale dítě křičí dále, a matka se domnívá, že proto, že si běře plácnutí k srdci, možná ale také proto, že nebyla odstraněna příčina prvního křiku: hlad, žízeň, které snad dítě trápí, nebo nepohodlná poloha, ve které se nalézá a kterou by chtělo změnit. Jedná-li se tak s dítětem stále, zvykne si konečně na rány a bude je pokládat za právo dospělých vůči dětem, odpovídající větší síle, právo větších proti menším, silnějších proti slabším. Zasadili jsme však do duše dítěte otrocké pocity.

(Max Winter, Šetřte metly!)

OTEC, NE SODUCE!

Přiznávám se ti, že jsem v mladších, nezralých letech nevěřila, že to dokáží bez bití. Plácnutí na nataženou, ne-

způsobnou ruku hned po činu je často krátkým ukončením. Odpustitelná chyba. Ale přece chyba. Neboť přece jen je to ponížení stejnorodého ducha a znamení, že se nemáme v moci.

Ale chladně rozmyšlené, uvážené bití, třeba když přijde otec domů a vyslechne žalobu — to je přece jen hrubost hodná čeledína. Jsi otec, ne soudce svého dítěte. Takovým bitím přetrháš všechna pouta, která tě spojují s duší tvého dítěte. Všechna. Není jistějšího prostředku navždy se sobě ztratit, nad toto nemilosrdné, hrubě uvážené bití.

(H. Lhotský, Duše tvého dítěte.)

OPATŘI DOBROU ČETBU!

Každoročně se objeví na vánočním trhu spousta obrázkových knih a spisů pro mládež. Tento zjev je následkem poznání v kruzích rodičů a vychovatelů, že jsou knihy tichými spoluvychovateli mládeže, jejichž vysoký pedagogický význam nesmí být podceňován. V nich žije část té síly, která může mít veliký, často až za dětská léta sáhající vliv na dětského ducha a cit. Cena této tiché výchovné spolupráce záleží přirozeně na ceně dětských knih v pedagogickém a uměleckém ohledu. Bohužel je tu často velmi špatně zastoupen. V té spouště knih odpovídá jen poměrně nepatrná část požadavku, aby působily nejen zábavně a poučně, ale i ušlechtilé ve smyslu pravého uměleckého díla. Mnohým se nemůže popřít tento úmysl, ale používají při tom nepřiměřené a neúčelné formy. Jiné jsou nucené tendenční spisy, které ovlivňují dětský úsudek a schopnost úsudku. Z jiných dýše duch přeslazené sentimentality a zošklivují požitek nasládlým pobožnostkářstvím. Jiné probouzejí dobrodružné touhy, vybičují dětskou fantasií až k bezuzdnosti a jejich vlivem hrubne mysl. Hlavně válka rozpoutala v tomto směru produkci, která musí naplnit každého přítele a vychovatele lidí, který věří na vysoké kulturní po-

slání mladé generace, úzkostí a hnusem. Patriotický a válečný*) šmejď slaví pravé orgie: Právě tento zjev a z něho pocházející nebezpečí ukládá všem rodičům znovu a důrazněji povinnost přiložit ruku k očištění trhu dětské literatury od vší nečistoty a jedu. Kritika sama na to nestačí, knihy třeba také prakticky vybrat a špatné nutno z domu odstranit. Zkoumejte pečlivě a bezohledně! Zavrhněte každý šmejď bez ohledu! Pečujte o dobrou četbu!

ŠPATNÁ LITERATURA.

V čem je podstata špatné literatury? Při tom slově myslí každý na vraždy a krveprolití, na neslušnost a zkaženost, musí při tom pobíhat mráz po zádech. Ovšem: kolportážní romány, indiánky, detektivky a romány o pirátech, slovem: sensace, je první stránka, a to ta nejhrubší, zjevná stránka špatné literatury. Zdržet se od této stránky a nevychovat děti v neslušných a krvavých příbězích, k tomu stačí, aby zůstalo všech pět smyslů pohromadě. Ale k špatné literatuře náleží také moře tak zvané četby pro mládež, po kterém přeplouvá dobrodružná mládež do říše dospělých. Všechny tyto pro zralejší i nezralou mládež sepsané miliony četby pro chlapce i dívky, které vyrábějí modré punčochy a muži, pracující podle pedagogických zásad, tyto příběhy z pensionátů a života žabek, všechny ty pohádkové a dětské knihy vhodně pro děti v textu

*) To platí ovšem především o německé militaristické literatuře pro mládež, která za války i po ní rozplenila se v Německu až hrůza. Na české poměry se tento passus nevztahuje.

(Poznámka k překladu.)

upravené, pro děti zpracované robinsonády, to všechno je špatná literatura.

Tu sestupují vznešené dámy se svých vznešených kruhů do chat chudých lidí, vnikají do duší ubohých sirotků a dávají jim na mnoha stránkách prožívat smutné osudy. Tito hoši a děvčátka z lidu podezřele voní voňavkou, kterou se navoněla povznesená spisovatelka, aby ušetřila svůj nos, špínu a bídu. Tito hoši a holčičky podobají se až překvapivě Jeníčkově a Mařence, malovaným salonním malířem, vně oblečeným v hadříčky, ale jinak zcela buržoasním dětem.

Další přítel mládeže chce mladým předložit zajímavé příběhy a dobrodružství z cizích zemí. Vybaven skrovnými zeměpisnými znalostmi a neomezenou fantasií, která jak Pánbůh z ničeho tvoří celé světy, táhne od severu k jihu, od východu k západu, kolem dokola světa a přimýšlí modré z nebe. S opravdu geniální lehkomyšlností oblékne své myšlenkové potraty do exotických kostýmů, nastrčí několik etnografických kulis a teď to začne: odvázná líčení nikdy nepoznaných zemí nadhodí se suverénní lehkostí, krajiny vytřepe z rukávu, vše nese na čele znamení jasně svědčící o původu v zeměpisných učebnicích. To jest další známka pokoutní literatury: píše o věcech, kterých dostatečně nezná.

JAK SE DOVÍTE, JE-LI NĚJAKÁ KNIHA DOBRÁ?

Hamburští učitelé začali tím, že rodiče poučovali o ceně dětských knížek a spisů pro mládež, pověřivše zkušební výbory sestavením výběru dobrých knih podle obsahu a podle stáří. Seznamy byly vydávány každoročně o vánocích. Pak se rozhodl ústřední výchovný výbor sociálně demokra-

tické strany, na podkladě těchto seznamů, učiteli opatřených ve spolku s řadou pomocníků a odborníků, sestaviti výběr více orientovaný hlediskem socialistickým. Dále se stará od let již výchovný a školský spolek „Svobodní přátelé školy a dětí“ ve Vídni o opatření vhodné četby pro mládež. Zřídil knihkupectví a má na skladě i hry, učebné i vyučovací pomůcky všeho druhu a každoročně vydává k vánocům katalogy, v nichž jsou knihy seřaděny podle věkových stupňů a podle vědeckých okruhů.*)

Rozhodně si nedejte nikým vstrčit do ruky knihu a dát si namluvit o ní, že je v seznamech uvedena. Jen tak můžete být jist, že jste své trpce vydělané peníze skutečně použil k dobru a užitku svých dětí.

*) V Československu je také postaráno o výběr dobré četby pro mládež. Při „Masarykově lidovýchovném ústavu“ existuje sekce „Přátelé literatury pro mládež“, která má v evidenci vše, co se týká knih pro děti. Vydává seznamy „Dobré knihy dětem“ s doplňky (dříve to byla Společnost přátel literatury pro mládež, jež o ně pečovala), měsíčník „Úhor“, kritickou to revui literatury pro mládež, pořádá předvánoční výstavy pro informaci obecnstva atd. Hledisko doporučených knih je umělecko-výchovné a pokrokové. Dobro, krása a pravda je vůdčí ideou. Jednostranně náboženské nebo politicky třídní, výslovně tendenční spisy se zamítají. Brojí se i proti neuměleckým obrázkovým knihám z ciziny privádnějším. M. L. Ú. vykonává tím důležitý vliv zejména na výběr pro školní knihovny, které od převratu nabyly jiné tvárnosti. — Původních dobrých a uměleckých knih českých je dnes tolik, že není potřebí sáhati k překladům často zbytečně zaváděným. Jen se informujte v „Úhoru“ a v uvedených výše seznamech!

(Poznámka k překladu.)

PĚČE O POHLAVNÍ VÝCHOVU

Rodiče a děti nemají skrývati vzájemně před sebou tajemství. Páska nejvroucnější důvěry, spiaté s bezpodmínečnou upřímností a pravdivostí má oba spojovat. Jak muž a žena, i rodiče s dětmi mají být jeden duch a jedno tělo. Tento srdečný poměr vylučuje každou nepravdu a každou lež. I tehdy, když jde o věci, o nichž hovořiti může být rodičům trapné. Výchova a zvyk nám starším proměnili vše, co se týká pohlaví, v něco nečistého, zvířecího a hříšného. Nemůžeme nahlížet na ně čistýma, nepředpojatýma očima; frivoální povahy zachraňují se vtipy a žerty z této nepohodlné a trýznivé situace, do níž je sexuální thema vrhá. Vážnějším zbyl jen stud. A přece tento stud není než doznáním vnitřní viny, a často jen zástěrkou. Z předstírání ke lži je jen krok. Proto se osvobod' od bláhového, nepravého studu a donuť se o přirozeném mysleti přirozeně. Chraň sebe a své dítě lži a nuť se o přirozeném mluvití přirozeně. Ozřejmi dítěti se vši láskou a klidem, jichž jsi schopen, se vši vážností a věčností, jež odpovídá tvé úloze, otázky pohlavního života. Pomysli, jak před dítětem budeš stát, až pozná jednoho dne, že jsi je přelhal! Pomysli, jak z lži je sto a tisíce nových, jak

z domu a rodiny se šíří dál, až může otrávit a zhnusit celý svět a celý život. Buď tedy pravdivý, přímý, a čisté víno nalévej i v trapných případech. Každá obtíž jest zdolána, jak jen sám před sebou jsi čist.

NAPROSTÁ OTEVŘENOST.

Není přehnáno, řekneme-li, že náš pohlavní pud dosud je na stupni barbarství. Ze všeho toho, co nás skládá, nejméně se účastnil kulturního pokroku. Tím přirozeně došlo k tomu, že se takořka docela vymkl kontrole veřejnosti. Zůstal tak nevychován, a mohl zůstat ve svém přítmi obhroublosti a špíny neztrestán. Jen lstí, maskován a zastřen, odvažuje se na denní světlo (na příklad jako Moda), a nepravdivost s falší zdají se s ním nerozlučně spojeny. Kdo se chce smířiti na tomto území s konvenčními lžemi, vzdává se každé možnosti výchovy. Absolutní a nezáludná otevřenost, nenucená, ale přirozená a samozřejmá, -- jest první podmínkou zdravé pohlavní výchovy. A nebylo by vůbec výchovy, kdyby chtěla zanedbati to, čím její dílo jest stále a stále znovu ohroženo. O stupni otevřenosti, které je zde potřebí, nemají i pokrokoví a pokročilí vychovatelé dosud správnou představu. Vychovatel, který v pohlavních otázkách nějaký přirozený úkon chce zatajiti přirozené dětské touze po vědění, hromadí v jeho duši jed a hořlaviny, které jedenkrát se vznítí. Dnešní výchova se zatajováním a zamazáváním, se snahou dítě chrániti již i před otázkami, hned u kořene utlumiti jeho touhu po vědění, sama si ucpává vchod k dětské duši. S velkou námahou dovádí dítě k tajnůstkářství a nadto svým zahalováním, které přece jest jen zdůrazňováním,

rozněcuje touhu dítěte po vědění, které od té chvíle po léta pouze a nepřetržitě obchází tento ožehavý bod.

Je vůbec nějaký důvod, proč by sexuální otázky neměly být projednávány se vši otevřeností? Neodsoudí příští doba naši pruderii přívlastkem pověry, zločinu a duševní chorobnosti? Jak hloupou se zdá již normálně vychované mládeži! Jak nevkusnými a barbarskými se jí zdají. denně při tělocviku a v koupeli zvyklé pohledu na nahá těla, plavky! Nemyslete si, že je to lhostejnou malíčkostí. První krok k sexuální kultuře je rehabilitace pohlavního pudu; kdo myslí, že musí své pohlaví skrývat ve tmě, prohlašuje svůj názor na pohlavní pud zřejmě.

Druhý zisk sexuální kultury je návrat vyvinutého jemného smyslu pro tělesné hodnoty. Čím více se stane tělo předmětem skutečné kultury, čím větší porozumění pro jeho krásu a pružnost a větší radost z toho bude se šířit, tím méně bude předmětem brutální náruživosti a chťíce. Pravá výchova je klad, ne potlačení a také ne pasivita.

BALDAMUS VYPRAVUJE:

Několik měsíců potom přišel na svět můj nejmladší bratr. Byl jsem hrdý na to a každému, kdo to chtěl vědět, jsem oznamoval, že jej přinesl čáp z blotzheimské kašny. Má radost netrvalo dlouho. Dvanáctiletý Waggis se mi vysmál; Děti se netahají z kašen. Děti přicházejí odtud a odtud. Šel jsem domů a řekl otci, který byl právě se svými tovaryši u oběda: „Táto, děti se netahají z kašen, děti přicházejí na svět odtud a tudy.“ Ztloukl mne, až se mne musila babička zastat. Tyto zcela nezasloužené výprasky mne zprvu daly mnoho přemýšlení a vyrvaly a potrhaly

všechnu důvěru k němu, a vůbec ke všem, kteří byli váženými osobami.

Oskar Wöhrle, Baldamus a jeho rozpustilosti.

MÁTI, ODKUD PŘICHÁZEJÍ MALÁ DĚŤÁTKA?

Ta se narodí, miláčku.

Co je to: narodit se?

Rostou v těle své maminky, až jsou dospělá a dost velká...

Pak přijdou ven?

Vyjdou z těla, jako malí králíčkové nebo kořátka vyšla z těla své maminky.

Ale to přece bolí, maminko!

Jistě, že to bolí, matky z toho často také onemocní.

Taky jsem tě bolela?

Ty také — ale matka nikdy na to nemyslí, těší ji, že jsi tak zdravá a hodná a máš svou mamičku ráda.

O JABLKU, KTERÉ NEBYLO SNĚDENO.

Před třemi dny přišel bratříček na svět, a již tři dny leží matka nemocna v posteli. U postele sedí třináctiletá Marta a hraje si s jablkem, které pečlivě vyleštila. Hledí něžně na svou matku. A potom mlčky myslí pro sebe. A tu položilo dítě velikou tuto otázku; matka se neulekla. Vzala jablko Martě z rukou a požádala o nůž. Rozkrojila jablko uprostřed od stopky ke květu — a prohlížela dlouho ten voňavý zázrak.

„Podívej se na tohle jádro,“ začla matka. „Visí na jemných nitkách v masu jablka. Sleduješ-li ty nitky, poznáš, že se sbíhají ke stopce. Stopka je také složena ze

samých nitek, a každá taková nitka je céva. Jimi protékala šťáva, která živila jádérko, které rostlo. Bouře přišla a shodila jablko, ale malá jádérka nic o tom nevěděla. Přišel déšť, uhodily mrazy — jablko svým masem drželo jádra a chránilo je, až uzrála. Tak, Marto, visí dítě v těle své matky. Jak zde šťáva, tak krev vtékala do tvého malého těla a živila je. A každý tep mého srdce, bilo i tvoje srdíčko. Když jsem měla radost, kypěla horce má krev a nutila srdce k rychlejším úderům. Když mi bylo smutno, tak nesměle proudila krev a dala otrásti i tvému srdéčku. Když jsi mi ty rostla, musila jsem mnoho plakati. Stonal tehdy můj dobrý otec — a umřel. Proto jsi ty tak tiché, vážné dítě, které se mnoho táže, o mnohém myslí a málo se směje. Tak žije v tobě bolest matčina, tichý pomník za dědečkovu umírání.“

Matka se odmlčela. Také Marta neřekla ani slova. Velkýma očima ptala se velkou otázkou dál. Rty teď nemohly mluvit. Srdce matčino rozumělo. Po svatém mlčení pokračovala: „Jak se dostává na svět? Pohled' ještě jednou na to jablko. Z jader až k bubáku vede úzká trubka. Kdyby jádro musilo ven, mohlo by jedině touto cestou se dostat na svět. Zde ovšem je tato cesta místy zarostlá. Matky mají tuto cestu otevřenu. Když dítě po 9 měsících dospěje, tak že je schopno dýchatí vzduch, projde matčiným tělem strašná bolest. Porod bolí hodiny a pak vyjde dítě z matčina těla.“

Matčiny oči se zamžily. Děvčátko vzalo matku kolem krku a přitisklo své rozžhavené tváře na matčinu bledou ruku.

B. Nestler, Z pramenů života.

NEDÁVEJ DĚTEM ALKOHOL!

Pozůstává-li hrdost a bohatství národa v síle, zdraví a životní zdatnosti jeho příslušníků, je nejsvětější povinností všech vrstev obyvatelstva — bez jakéhokoliv třídního rozdílu — aby pečovali o zdravé, silné a zdatné pokolení. K výchově nové generace bude třeba jasných, moudrých hlav, bystrých očí a rychlých, dovedných rukou. Kdo činí náš mozek a ruce, oči a vůli neschopnými, ohrožuje naše dílo a je náš nepřítel. Brání dětem, aby byly zdravé a silné, moudré a pevné vůle, kalí ducha a ochrnuje rozhodnost, drobí sílu a ničí charakter. Nezapomínej na veliký úkol.

RUKU NA SRDCE!

Dělníku, jak je to s tebou? Činíš vše, co je v tvé moci, aby tvé děti byly zdatné? Vystříháš se všeho, co by jim škodilo? Můžeš zodpovědět tyto otázky upřímným, bezvýhradným „ano“? Ne, nemůžeš, a nesmíš, dokud sám často nemírně požíváš lihových nápojů a jimi otravuješ zárodky, z nichž mají vzrůstat tvé děti, dokud jim, v neblahém zaslepení, sám dáváš ochutnat opojného nápoje, jenž z nich činí otroky a stane se vládcem jejich osudu, jelikož jsou dosud slabé a nedovedou se ovládat. Odstraň lihové nápoje a alkohol ze života dítěte! Dej jim vyrůst

čistě a jasně, dopřej jejich útlé duši, aby se vyvíjela volně a nezlozně, nedopust, aby pohlížely na svět zrádnou mlhou opojení alkoholu. Silné pokolení nechť vyrůstá v našich dětech, lidé, sledující svůj cíl ničím nezkalenými smysly a vzdornou, nezloznou vůlí. Kdo však již v dětství stane se otrokem charakter ubíjejícího jedu, alkoholu, ten už nikdy nebude celým člověkem, je oslaben a enervován pro celý život.

Dr. Holitscher, Alkohol a dítě.

KONEC.

Zašel jsem do venkovské hospody. U výčepu, za nímž se zaměstnaně kolébalo tlusté břicho hostinského — stáli v polokruhu sedláci i dělníci. Všichni, sklenici v ruce, smáli se a živě rokovali. Když jsem odložil klobouk a hůl a usadil se, všiml jsem si v hloučku muže, jenž se ode všech lišil, a nervosní gestikulací doprovázející svoji výřečnost, vedl zábavu. Mezitím pomrkával svým skleněným, upřeným zrakem po šenkýřce, jež přihlížela, opřena o stůl.

Byl to tulák, jenž právě vešel se silnice a vmínil se mezi hosty; otrhaný, bez límce, s otřepanými nohavicemi a sešlapanými botkami. Zajímavější ještě, než ošumělý zevnějšek a vyzáblost byla však jeho tvář: zrudlá od kořalky, zarostlá, s těkavým, roztržitým pohledem — a přece ne bez inteligence. Typ člověka, jenž znal lepší časy . . .

Vyprávěl o Buenos Aires, kde prý byl, o severní Americe, o zámořských cestách, o hamburském přístavu . . . a ostatní mu naslouchali částečně se zvědavým údivem, částečně s nedůvěrou.

A poznenáhlu . . . jeden z hostů zvolal, že mu zaplatí ještě jednu sklenici . . . vykrámoval tulák vždy víc a více vzpomínek z rance své životní pouti. I on byl synkem bohatého hostinského, nikdo u jeho kolébky netušil, že skončí jako tulák.

„Můj otec byl dobrák, ale slabý člověk . . . Nic nenesl . . . ani pivo, ani víno, ani kořalku . . . přece však musel často mezi lidi, velmi často, jak už to bývá . . . a tu mne bral vždy s sebou. A já musel pít za něho. Měl radost, když mi pivo chutnalo . . . byl na to hrd, že jsem brzy hodně snesl, více než mnohý dospělý . . . Ten chlapec se ve světě neztratí, říkával; statný chlapík musí něco unést . . . Dobrák, nemyslel to špatně. Ale tak naučil mne pít . . . Když zemřel, zanechal mi veliké dědictví . . . avšak také chlast . . . a rak jsem všechno propil . . . šlo to se mnou s kopce, pořád hloub' a hloub' — a jenom pitím.“
Ve světnici zavládlo ticho. Jedni se, zamyšleni, dívali před sebe, druzí upřeli na tuláka soucitný pohled.

Ten však — hubenou rukou svíraje džbánec piva — zíral horečně do prázdna.

NEDÁVEJ DÍTĚTI VRAŽEDNÝCH ZBRANÍ!

Světová válka zanechala v nás hrůzný zážitek z hromadného vraždění, jež námi dodnes hluboce otrásá. Naše lidská přirozenost — pokud není militaristicky zpustlá, vzpírá se proti nelidskosti a hrůzám válečným. Hluboce a nesmazatelně zapsalo se v nás poznání, že odpravování lidí je šílenství a zločin. Jsme tedy odpůrci války. Protestujeme proti militarismu a příčinám války, proti zbrojení, imperialismu, nacionalistickému válečnému štvání a proti-veškeré násilné politice. V hloubi srdce se děsíme, že by — podle výroku Viléma II. — mělo být nejvyšší povinností vojína, aby v případě nutnosti střílel i na svého otce, matku a bratry. Lidskost se v nás bouří, všechny vyšší a čisté city se probouzejí k protestu. Což se má i naše dítě stát otcovrahem, vydáno nejhroznějšímu šílenství, jež kdy lidský mozek vymyslel? Ne, nikdy! Nikdy již válku! . . . A tu bys chtěl následovat staré nerozvážnosti a darovat svému dítěti pod stromek pušku a šavli, a oslnit jeho smysly vojenskou uniformou? Pušku, aby se učilo střílet na rodiče a sourozence? Šavli, aby se jednou učilo do krve rozbíjet hlavy a záda svých spolužáků? . . . Ne, ne —

to nemůžeš a nesmíš! Válečné barbarství nesmí potřísniti tvé vánoce, tvůj domov — zločin vraždy nesmí najít v dětském srdci půdu, v níž by mohl vzklíčit! Tím, že odpíráš a odmítáš, buď ve svém domě propagátorem kulturní snahy po míru a krásném lidství.

VÍDÁME VE VÝKLADNÍCH SKŘÍNÍCH

kasárny, vojenská cvičiště s vojáčky, válečné lodi a aeroplany, a olověné vojáčky všech možných národů: Prusy, Francouze, Srby, Turky, Rusy, Němce, Rakušany. Vedle nich přílby, šavle, brašny na patrony, husarské a kyrysarské výzbroje, pušky, mārkytánské vozy, kanony a vojenské vlaky, a mnoho jiných věcí. Hoši, velcí i malí, obléhají výkladní skříně, připadají si jako hrdinové, vedou válečné řeči, jež odposlouchali od dospělých. Nedejte se zlákat, maminky, a nekupujte za své těžce vydělané peníze takové haraburdí. Projeví-li vaše děti podobné přání, poučte je o zhoubnosti vražedného militarismu, který pije lidskou krev, a v případě války vraždí na bojišti otce a syny národa. Dejte svým dvanácti—čtrnáctiletým synům pod stromek knížku: „Lidské jatky“, aby dostali hrůzu a odpor pro vše, co souvisí s militarismem. I na malé hleďte všemožně působit — již volbou hraček — na utváření se jejich povah; pak si budou vždy vědomi, byť by i trčeli v barevném kabátě, že jsou členy národa, a třeba by jednou, donuceni vnitřním nepřitelem museli pozvednout zbraně na otce, matku a sourozence, budou vždy pamětlivi příkázání, jež jim už ve škole bylo tak úzkostlivě kladeno na srdce. — Cti otce svého a matku svou!

ODZBROJENÍ V HRAČKÁŘSKÉM KRÁMĚ.

Proč není v hračkářském krámu odzbrojení? Pro zamezení války v budoucnosti je věru důležitější, než mnohá úprava hranic neb obchodní smlouva. Policie má zasáhnout tam, kde je možno dostat výzbroj pro ty nejmenší. Jed, který po kapkách otravuje dětskou duši, způsobuje trvalejší škodu, než letáky a řeči na shromážděních. Vy, hlasatelé míru, projděte jen před vánoce hračkářskými krámy, a podívejte se na nadílku, která je tam připravena. Tu stojí děla, připravená k výstřelu na mohutnou pevnost. Lesklé zbraně z lepenky a drátu visí vedle pušek nejrůznějších druhů a cen. Nesčetné armády cínových a olovených vojáků plní krabice. Vše se leskne, svítí a září válkou, veselou, křepkou válkou.

Všemožné vymoženosti technické, plastické, fantastické i skutečné vynakládají se na to, aby dětská mysl upírala se k válce, jako k nejlákavější hře, nejnapínavějšímu a nejveselejšímu zaměstnání. Proč se dětem nedaruje raději hrbitůvek s věrně napodobenými kříži, proč ne malé rakve, hroby a umrlčí vozy z cínu a olova? Ovšem, děti by mohly i v těchto hračkách najít zalíbení. Znam malé chlapce, kteří by chtěli být pohřebními zřízenci, protože se jim ta uniforma tak dobře líbí.

A což pěkné malé paklíče a podobné nástroje? Jejich užíváním se bystří smysly a zvyšuje dovednost. A ve Spartě bývali hoši dokonce vyučováni v krádeži a lupičství, aby byli zdatní a obratní. Proč nesáhneme k této staré metodě zdokonalování povahy? Zřejmě proto, že jsme poznali, jak mnohem větší škody, než užitek, tím vznikají. Teď se musí spolčit všechny maminky i tetičky a zapřísáhnout se, že už nikdy nedají dětem pod stromek jakoukoliv upomínku na

válku. Kněžky života, odstraňte z okruhu svých dětí vše, co vede lidstvo k sebevraždě! Odzbrojte malé hochy! Darujte jim hoblíky, pilku a nůž k vyřezávání. Proč by nemohli hru na vojáky nahradit hraním si na uhlíře, sněhaře a dělníky? Nebo na soudce, poslance, inženýry, obhájce, učitele, poručíky, pěstouny neb poštovní zřízence? Spousta povolání otevírá hračkářskému průmyslu pole pro povzbuzení dětské fantazie. Spousta poutavých a prospěšných her již byla zavedena, tak na př.: různobarevné, v nesčetné tvary vystřihané a formované lístky a deštičky z různého materiálu, na nichž je možno poznávat a srovnávat mnohotvárnost přírody; nástroje, jimiž je možno vyrobit panny, divadelní figurky, stroje, domky i mosty; pomůcky ke kreslení, malování, stavění, sázení, formování a šití — život je příliš krátký, aby mohl vyčerpat ty úžasné možnosti, jež mohou nejprostšími a přece geniálně vymyšlenými prostředky učinit dítě současně šťastným i důkladným. A všechny tyto hry vedou k životu, kdežto hra se zbraní vede tělesně i duševně k smrti.

ŮTEC.

Malý chlapec vytáhl z rohu za klavírem, jenž stál na podiu, dětskou pušku a namířil, pažbu u šedé líce, dolů na sedm set nehybně stojících mužů a žen. Všichni se dívali na otvor plechové hlavě . . . Tu učinil Robert skok. Docela pomalý skok. S jistotou náměsíčního přistoupil k chlapci, vzal mu hračku z ruky, a předstoupil na samý okraj podia. A zatím co řečník pil vodu a připravoval si odpočty, pravil Robert:

„Toto jest puška. Já sám jsem ji svému chlapci koupil, a hrál si s ní. Jí si nepozorovaně vypudil lásku ze srdce.

Ji se naučil střílet. Já ho naučil střílet a zabíjet. Můj syn padl. Je mrtev, a já jsem jeho vrahem — otcovská pýcha, slavomam, bezmyšlenkovitost a zvyk učinily ze mne vraha. A přece jsem neudělal nic jiného, než vy všichni. I mnohý z vás ztratil syna.“

Robert přelomil pušku přes koleno, a klidně položil oba kusy na zem. „To jsem měl udělat před patnácti léty . . . Udělali vy jste to? . . . Pak jste i vy vrahové!“

Naši mužové a synové zabíjejí muže a syny. A oni mužové a synové zabíjejí naše muže a syny. A každý, kdo zůstal doma, doufá: můj muž, můj syn se vrátí; ostatní nechtě padnou a zemrou.

Takové přání může mít jen šílenec . . . Ptám se vás: není-li vrahem ten, kdo vychovává nevinné dítě k tomu, aby bylo vrahem dřív, než bude zavražděno?

Leonhard Frank, Člověk je dobrý.

PŘÁNÍ K JEŽÍŠKU.

Otec to tušil, a jednoho dne to tu bylo:

„Tatínku, prosím, dej mi k Ježíšku šavli, přílbu a pušku!“

„Šavli?“ zeptal se otec, „chceš mne zabodnout?“

„Ach ne, tatínku, jen na hraní.“

„A pušku? Chceš snad zastřelit maminku?“

Hoch na něho ulekaně pohlédl. S počátku myslel, že otec žertuje. Když však spatřil jeho vážný obličej, pochopil, že to otec míní velmi vážně.

„Šavle a pušky používá se jen, aby se zabili lidi. Císař nechal ve válce zabít mnoho lidí, řekl též vojákům, že mají zabít i otce a matku, je-li to rozkazem. Páté přikázání však zní: nezabiješ!“

„Ale tatínku, já si přece jen hraji.“

„Chceš si hrát šavlí a puškou, jimiž se lidem dělá bolest, otec a matka vraždí?“

Hoch naň rozpačitě pohlédl a odpověď zůstal dlužen.

Několik dní nato šel otec s hochem po ulici, a když jely mimo ně stříkačky, věděl již, co dá chlapci k Ježíšku: hasičskou uniformu s přilbou a sekerou. A když je hoch o vánocích nadšeně uvítal, řekl mu otec: „Tím ani nezabiješ, ani neublížíš; tím budeš pomáhat a zachraňovat své bližní, budou-li v nebezpečí.“

V NEZDARU HLEDEJ VINU PŘEDEVŠÍM V SOBĚ!

Nechceme se již o tom zmiňovat, jak těžký a obtížný je úkol výchovný, kolik nesčetných starostí, rozčilení a mrzutostí v sobě skrývá, a jak musí být vychovatel přes veškeré úsilí rád a vděčen, je-li vůbec korunováno nějakým úspěchem. Jak často je na nejlepší cestě pozbýt odvahy, když se zdá, že všechny cesty zklamaly. A jak často vnucuje se mu pomýšlení, že musí sáhnout k tvrdým a násilným prostředkům výchovy, když ty mírné a dobře míněné selhou: že musí docílit po zlém, co se mu po dobrém nepodařilo. Znam slova, jež v takových náladách a zoufalých případech mají přímo zázračnou uklidňující moc: setkáš-li se při výchově s nezdarem, nehledej vinu — jak se často děje — především v dítěti, nýbrž v sobě! Snad jsi sám prošel špatnou výchovou, a aniž sis to uvědomil, stal se nevychovaným, umíněným, prchlým, nesnesitelným neb lehkomyšlným člověkem, jenž nyní své děti — ač zcela proti svému úmyslu, avšak pod vlivem sugestivní moci příkladu — vede k týmž necnostem a chybám. Nebo snad byla tvoje výchova dobrá a je z tebe docela hodný a řádný člověk — ta výchova však je zastaralá, doby kolovrátků a svíček se změnily v dobu automobilů,

elektriky a aeroplánů: nemyslíš, že takové pokroky a převraty vyžadují též ve výchově uplatnění nových zásad, názorů a cílů? Snad jsi dost pokročil s dobou, abys pochopil význam této změny, když však vzpomeneš vlastního mládí a srovnáš je s výchovou svých dětí, uklouzne ti přece jen chyba, neboť znáš myšlenkový a duchový svět tehdejší mládeže, nikoli však dnešní. Na tehdejší dobu jsi pohlížel dětskýma očima, na dnešní hledíš očima dospělého. Uvaž, jaký rozdíl je v pochodu myšlenek dítěte a dospělého, a nezapomeň: ve většině případů je to tvojí vinou, nedaří-li se ti výchovná práce.

LEKCE NA KOZLÍKU.

Bylo to v době, kdy vypukla válka. Učitel šel do města, a sedlák Scholz jel se svým vozem za ním. Sedlák ho vyzval, aby si přesedl; jeli vedle sebe na kozlíku do města. Mluvili o válce. Jak olupuje rodiny o syny, muže a otce, stáje o koně . . .

„Z mých musel taky jeden jít,“ řekl sedlák zamyslen, „báječný chlapík, můžete mi věřit, zdravý, dobře rostlý, a hlavně z dobrého chovu.“

Učitel naň tázavě pohlédl. „Kdo jeden? Syn, nebo kůň?“

„Kobyla, hnědá,“ opravoval sedlák, „báječný chlapík — ach, nesmím na to myslet . . .“

Svěsil hlavu.

„Z dobrého chovu — a můžete mi věřit, to je u koní hlavní věc. Vy vychováváte děti, to je nesporně těžké; ale zkuste jednou vychovat koně. Každý má své zvláštnosti, své vrtochy. Nebo mám říci: svůj charakter? Měl jsem

koně, se kterými nebylo možno vyjít jinak, než že je drželi pěkně u huby. A zase jiné, s nimiž jsem svedl vše s trpělivostí a po dobrém. Měl jsem šimla, ten se vzepial jako svíčka — můžete mi věřit — jen když viděl bič. Jediná rána by u něho byla vše pokazila. A jednoho klusáka jsem měl, ten musel vždycky dostat kousek cukru, než se dal do klusu. Ani rány, ani domlouvání by nic nebylo svedlo. Jo, jo . . . každé zvíře má jinou náuru, a tu musí člověk znát. A pak se dá z každého zvířete něco pořádného udělat — můžete mi věřit. Z každého. Kdo to nesvede, je tím sám vinen. Jen správné zacházení . . .“

Mladý učitel se zamyslí. Vzpomněl si na svoji třídu . . . což neměl i tam lecjakého šimla a klusáka? Každý s jinou „náurou“. A jak on s nimi často jednal? . . .

Když sestupoval, stiskl sedlákovi ruku, a řekl si v duchu: ta lekce na kozlíku ponese dobré ovoce — můžete mi věřit!

SALZMANNOVO SYMBOLUM.

Vychovatel musí hledat příčinu všech chyb a necností svých chovanců v sobě.

To je tvrdé slovo, pomyslí si mnohý; není však tak tvrdé, jak se na prvý pohled zdá. A zdánlivá tvrdost zmizí, jakmile jí přijdeme na kloub.

Naprosto nemíním, že by příčina všech chyb a necností chovanců byla skutečně zaviněna vychovatelem; chci jen, aby ji v sobě hledal.

Shledá-li v sobě dost síly a nestrannosti, aby to svedl, je na nejlepší cestě stát se dobrým vychovatelem. Je, ovšem, v povaze člověka, že hledá příčinu všech nepříjemností, ba i svých vlastních chyb, vždy mimo sebe; o tom doklad najdeme již v historii pádu prvního člověka. Není

tedy divu, je-li i vychovatel nakloněn dávat vinu neposlušnosti, neobratnosti a nedostatku pokroků svým schovancům, místo sobě; je to však jeden z oněch sklonů, jenž musí být nejen ovládnán rozumem, nýbrž stejně jako závist a zlomyslnost, též potlačován.

Nepozoroval jsi nikdy, že chovanci, kteří tebe neposlechnou, druhého člověka ochotně poslechnou? Nebo že titíž chovanci, kteří jsou, při tvé přednášce roztržiti a neucí se, v hodinách jiných učitelů pozorně naslouchají a dobře prospívají? Snad je něco odpuzujícího ve tvém chování, co vzbuzuje v dětech nedůvěru. Snad nemáš vlohy k vyučování. Jsi buď ospalý, nebo je tvoje přednáška příliš suchá a abstraktní. A dále, nepozoroval jsi, že chovanci, kteří obyčejně tvoji přednášku pozorně sledují, jsou jindy roztržiti a neposlušní? I to tě jistě poučí, že příčinu jejich chyb máš hledat v sobě. — Nechápu, — odpovíš mi snad — z čeho to vysvitá. Což nejsem týž, jako včera? A nejsou-li moji schovanci tíž, neleží příčina těchto změn v nich? Možná. Dříve než to však připustíš, přesvědč se, je-li skutečně dosud týž, jako včera. A jistě často shledáš, že jsi docela jiný člověk. Snad trpíš zaživací poruchou, nebo sis ulovil rýmu, nebo tě nějaká nemilá příhoda rozladila, nebo jsi něco četl, co tě ještě zaměstnává a brání ti, plně se věnovat svému zaměstnání, nebo podobně. Stačí jediná z těchto náhod, aby tě naprosto změnila. Včera jsi předstoupil před děti s veselou myslí a jiskrným okem, tvá přednáška byla živá, zpestřená žertem, tvé vzpomínky byly tiché a laskavé, živost tvých chovanců tě těšila. A dnes? Ach, nejsi již týž člověk, co včera. Tvá duše je smutná, díváš se černě a nevlídně, tvé vzpomínky ztrpklly, svévolné mládí dráždí tě ke zlosti.

Nepozoroval jsi to nikdy na sobě? Nuže, buď upřímný a doznej si, že příčina, pro kterou tví chovanci nejsou tak hodní jako včera, jest v tobě.

Příteli, věnuješ-li se výchově, buď silný a odhodlej se, kdykoliv shledeš na dětech chybu nebo necnost, a nechce se ti podařit, ji překonat, — hledat příčinu vždycky v sobě. Jistě objevíš mnohé, čeho's ani netušil, a když to objevíš, buď rád a snaž se poctivě to překonat. Jistě se ti to podaří a pak — jak příjemnou změnu zažiješ v sobě i mimo sebe! Svěřená ti mládež objeví se ti v novém světle, jejich čilost tě rozveselí, jejich bláhovost a nerozvážnost již tě nebude urážet, budeš k nim ohleduplnější a shovívavější; trpkost vymizí z tvého hlasu, zamračenost z tvé tváře, výbuchy zlosti, k nimž inklinuješ, se poznenáhlu zmírní, zřekneš se pohodlí, jemuž si časem přivykl, a odložíš ještě mnohou jinou chybu, jež na tvé mladé přátele působila nepříznivým dojmem. A budeš-li se nějaký čas takto zdokonalovat — jaký bude výsledek? Že se vychováš v dobrého vychovatele.

Děti tě odmění svojí láskou a důvěrou; uposlechnou tvých rad, tvé snahy se potkají se zdarem, jejich chyby a necnosti poznenáhlu vymizí.

A pakli se ti to v některých případech přece nezdaří, — dobrá! pak máš alespoň tu útěchu, že si můžeš s přesvědčením říci: co na mne bylo, vykonal jsem poctivě a není mojí vinou, že mne mé snahy zklamaly.

Gotthilf Salzmann, „Mravenčinka“.

O B S A H

	Str.
Úvod	7
Dbej, aby se dobré stalo zvykem!	9
Dávej dobrý příklad!	15
Buď trpěliv!	20
Buď před dětmi veselý!	24
Pozoruj své dítě!	29
Odpovídej dětem na otázky!	34
Uměj odvrátit pozornost dítěte!	50
Respektuj dítě!	54
Nepohrdej drobnými prostředky!	58
Ponech dítěti vůli!	62
Nechlub se svými dětmi!	66
Buď pravdomluvný!	69
Vynech Pána Boha!	76
Vychovávej k samostatnosti!	79
Pomoz dítěti k sebevýchově!	85
Vychovávej bez bití!	95
Opatři dobrou četbu!	100
Péče o pohlavní výchovu	104
Nedávej dětem alkohol!	109
Nedávej dítěti vražedných zbraní!	112
V nezdaru hledej vinu především v sobě!	118

M. Topičová:

Pro změnu jednotvárné kuchyně.

Ojedinělá kniha, pomáhající těm, kdo mají přání zpestřit trochu denní stůl, vnést do běžného i výjimečného jídelníčku trochu vůně cizích kuchyní. Dílko vzácně tišlěno ve dvou barvách tiskárnou „Politiky“ v Praze vyšlo jako bibliofilie v grafické úpravě Cyrila Boudy a stalo se přechou dámských i dívčích knihoven. Je nepostradatelné všude, kde dobrá kuchařka zve hosty. - Kč 18.—.

U k n i h k u p e ů.

Nakladatel F. Topič.